

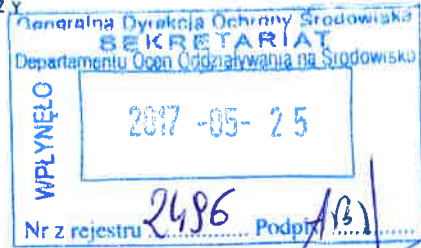

MORSKI
INSTYTUT
RYBACKI
PAŃSTWOWY
INSTYTUT
BADAWCZY

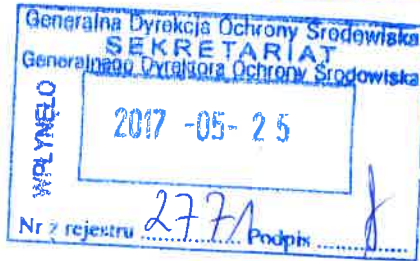
DOOŚ

Morski Instytut Rybacki - Państwowy Instytut Badawczy
ul. Kollątaja 1
81-332 Gdynia
tel.: +48 587 356 232
fax: +48 587 356 110
e-mail: sekrdn@mir.gdynia.pl
www.mir.gdynia.pl

NB-1481/35/2017

Gdynia, 12/05/2017

Pan Krzysztof Lissowski
Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
ul. Wawelska 52/54
00-922 WARSZAWA

P.J. Adamowicz
20.05.2017
[Signature]

W odpowiedzi na pismo DOOŚ-tos.442.12.2013.JA.41 z dnia 21.04.2017 r. Morski Instytut Rybacki - Państwowy Instytut Badawczy (MIR-PIB) przekazuje swoje stanowisko:

1. Po zapoznaniu się z dostępnym Raportem Espoo w języku polskim w wersji elektronicznej nie wnosimy uwag do przedmiotowej dokumentacji.
2. MIR-PIB nie wnosil swoich uwag na etapie scopingu.
3. Zgłaszamy udział przedstawicieli MIR-PIB (2 osoby) w konsultacjach transgranicznych z poszczególnymi państwami stron pochodzenia w planowanym spotkaniu w Warszawie w czerwcu 2017 r.

ZASTĘPCA DYREKTORA
ds. Naukowych
[Signature]
dr hab. Iwona Psuty prof. nadzw.

Do wiadomości

1. Regionalny Dyrektor
Ochrony Środowiska w Gdańsku
ul. Chmielna 54/57, 80-748 Gdańsk
2. joanna.adamowicz@gdos.gov.pl

Morski Instytut Rybacki - Państwowy Instytut Badawczy
Stacja Badawcza w Świnoujściu
Plac Słowiański 11
72-600 Świnoujście
tel.: +48 913 212 655
fax: +48 913 213 087
www.mir.gdynia.pl

Morski Instytut Rybacki - Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Sortowania i Oznaczania Planktonu w Szczecinie
ul. Kazimierza Królewicza 4-E
71-550 Szczecin
tel.: +48 91 455 44 63
fax: +48 91 422 72 03
e-mail: zslp@mir.gdynia.pl
www.mir.gdynia.pl

Akwarium Gdynskie MIR-PIB
Al. Jana Pawła II 1
81-345 Gdynia
tel.: +48 587 326 601
fax: +48 587 326 611
e-mail: akwarium@mir.gdynia.pl
www.akwarium.gdynia.pl

DOOŚ

INSTYTUT OCEANOLOGII
POLSKIEJ AKADEMII NAUKGeneralna Dyrekcja Ochrony Środowiska
Departamentu Oceny Oddziaływania na Środowisko

10/NCh/845/17

Sopot, 29.05.2017

Szanowny Pan

Krzysztof Lissowski

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

Departament Ocean Oddziaływania na Środowisko

ul. Wawelska 52/54

00-922 Warszawa

Odpowiadając na pismo DOOŚ-tos. 442.12.2013.JA.41 z dnia 21.04.2017 przesyłamy uwagi wynikające z udostępnionej dokumentacji, w związku z planowaną rozbudową rurociągu Nordstream. Uwagi zostały opracowane na podstawie udostępnionego raportu ESPOO i załączonych map.

1. Osady denne Bałtyku charakteryzują się podwyższonymi zawartościami metali ciężkich i śladowych oraz trwałych zanieczyszczeń organicznych. W sekcji 8.3.3 raportu ESPOO omówiono uwalnianie substancji zanieczyszczających związanych z osadami do słupa wody. Modelowanie zostało wykonane dla wód Fińskich i Rosyjskich, i obejmowało jedynie usuwanie amunicji. Pragniemy zwrócić uwagę, że uwalnianie osadów do słupa wody omówione w sekcji 8.3.2 nie będzie ograniczone jedynie do prac pogłębiarskich, jak sugeruje raport. Najdrobniejsza frakcja osadów, z którą związane jest nawet do 90% zanieczyszczeń ulega resuspensji już przy prędkości prądów rzędu 5cm/s, zaś samo układanie rurociągu może doprowadzić do wywołania lokalnie większych zaburzeń. Modele użyte w projekcie wydają się w ograniczonym stopniu uwzględniać transport najdrobniejszej zawiesiny. Zgodnie z obserwacjami, transport drobnej zawiesiny może dotyczyć (w kilku cyklach resuspensji i sedymentacji) nawet dystansów dużo większych – zaobserwowano dowody na transport zanieczyszczeń z rejonu Zatoki pomorskiej w rejon Głębi Gdańskiej. W związku z bardzo długą trasą rurociągu, uwalnianie zanieczyszczeń w skali całego Bałtyku może przybrać istotne rozmiary, co może doprowadzić do oddziaływań transgranicznych. Prosimy o szczegółowe oszacowanie uwalniania i transportu zanieczyszczeń w odcinku rurociągu przypadającego na Bałtyk południowy, zwłaszcza w rejonach określonych jako klas 3 dla rtęci na wodach szwedzkich, oraz w głębokich rejonach na wodach duńskich, gdzie przekroczone są kryteria BAC dla metali.
2. Rozpatrując stężenia metali należy uwzględnić ich zawartość we frakcji mulistej osadów, gdyż to ona może ulec transportowi transgranicznemu, co dotyczy zwłaszcza strefy niemieckiej.
3. Szczególną uwagę należy poświęcić resuspensji osadów skażonych produktami rozkładu broni chemicznej, w okolicy Bornholmu.
4. Amunicja konwencjonalna może być również źródłem toksycznych substancji dla środowiska morskiego – zarówno metali, takich jak rtęć czy ołów, jak i toksycznych

produktów degradacji materiałów wybuchowych. Amunicja omówiona w sekcji 9.13.1.3 została wykryta w oparciu o dane sonarowe i magnetometryczne, czy również sub-bottom profiler? Układanie rurociągu będzie miało wpływ także na obiekty przykryte warstwą osadów.

5. Amunicja chemiczna – w sekcji 9.14.1 wskazano, że analiza problemu zatopionej amunicji chemicznej zostaje ograniczona do wód duńskich. Wg raportu HELCOM MUNI (BSEP 142) istnieje wskazanie, że w rejonie ławicy Orlej (Adlergrund) również dochodziło do zatopień, więc rejon ten również powinien zostać uwzględniony w omówieniu. Co do miejsca zatopień na wodach szwedzkich – w odległości 9 km od projektowanego gazociągu – mimo, iż dystans jest duży, jak wiadomo z poprzednich badań i wypadków z rybakami w okolicy Bornholmu, broń chemiczna była zatapiana mało precyzyjnie, zaś transport skażonych osadów może odbywać się na znaczne odległości. Modele matematyczne wykorzystane w projekcie CHEMSEA szacowały ów dystans na nawet 30 km. W związku z tym, powinno się uwzględnić zarówno potencjalne istnienie obiektów jak i zanieczyszczenie osadów w pobliżu rejonu zatopień produktami degradacji BST. W punkcie 9.14.2.2 omówiono badania geofizyczne polegające na sonarowym obrazowaniu powierzchni osadów. W związku z niską gęstością osadów powierzchniowych w tym rejonie, należy również rozważyć obiekty zagłębione płytko pod dnem, co wymagało by użycia innych metod hydroakustycznych w celu uzupełnienia rozpoznania.
6. Bojowe środki trujące - najnowsze badania FOI wskazują, że trudno rozpuszczalne produkty degradacji gazu musztardowego, produkty cykliczne takie jak 1,4 Ditian i pochodne, mogą w pewnych warunkach tworzyć rozpuszczalne sole, dlatego też nie można wykluczyć ich wyższych stężeń w wodzie. Ponadto, produkty degradacji Clark I odnotowano zarówno w wodach porowych osadów (badania CHEMSEA i MODUM), jak i w organizmach (badania VERIFIN w obszarze zatopień na Skagerraku). Dlatego też wykluczenie zagrożenia dla środowiska morskiego wydaje się przedwczesne.
7. W sekcji 9.14.2.2. (tabela 9-41) raportu ESPOO W-PE-EIA-POF-REP-805-040100PO Nord Stream 2 - kwiecień 2017, przedstawione zostały wykrycia Bojowych Środków Chemicznych i produktów ich degradacji, w osadach dennych pobranych w Basenie Bornholmskim. W sumie przebadano osady pod kątem obecności 14 związków chemicznych, w tym:
 - 4 BŚCh w postaci pierwotnej (iperyt siarkowy, adamsyt, trifenylarsyna, a-chloroacetofenon),
 - 3 związków powstałych w wyniku rozkładu iperytu siarkowego,
 - 1 związek powstały w wyniku rozkładu adamsytu,
 - 2 związki powstałe w wyniku rozkładu Clark I/ Clark II
 - 3 związki powstałe w wyniku rozkładu trifenylarsyny,
 - 1 związek powstały w wyniku rozkładu oleju arsynowego.,
8. Poniżej w tabeli przedstawiono listę 26 związków, których stężenia w osadach dennych z obszarów składowiska badano w czasie trwania projektów CHEMSEA (chemical Munition Search and Assessment, #069 Interreg Baltic Sea Region Programme 2007-2013) oraz MODUM (Towards the Monitoring of Dumped Munition Threat, NATO Science for Peace and Security) w latach 2012-2016.

9. Biorąc pod uwagę pozytywne wyniki wykryć BŚCh uzyskane w poprzednich projektach, można uznać, że poszerzenie spektrum analiz chemicznych będzie korzystne dla monitorowania obszarów sąsiadujących ze składowiskami broni chemicznej, zarówno w sąsiedztwie Basenu Bornholmskiego, jak i w okolicach Gotlandii. Szczególnie należy wziąć pod uwagę uwzględnienie większej liczby związków będących produktami rozkładu iperytu siarkowego (zwłaszcza związki oznaczone w tabeli numerami 5, 6, 8, 13), a także pochodnych Luizytu (związki oznaczone w tabeli numerami 23 i 25).

Tabela 1. Lista związków chemicznych analizowanych w próbkach osadów dennych z obszarów składowisk broni chemicznej, w ramach projektów CHEMSEA i MODUM

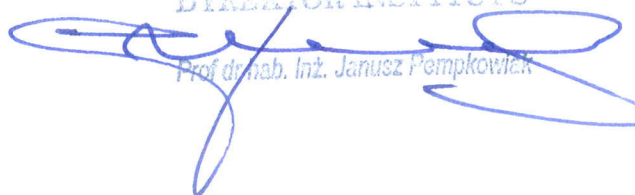
Lp	związek chemiczny	BST/BŚCh	Liczba wykryć	Zakres stężeń [ng/g s.m.]
1	Sulphur mustard	gaz musztardowy	1	0,03
2	Thiodiglycol (TDG)	pochodne i produkty rozkładu gazu musztardowego	-	
3	Bis(2-siloxyethyl)sulfide		-	
4	Thiodiglycol sulfoxide		-	
5	Bis(2-siloxyethyl)sulfoxide		4	200-610
6	1,4-Dithiane		10	0,5-45
7	1,4-Dithiane oxide		-	
8	1,4-Oxathiane		7	0,3-120
9	1,4,5-Oxadithiepane		53	2,6-24
10	1,2,5-Trithiepane		18	0,5-28
11	1,7-Dioxa-4,10-dithiacyclododecane		-	
12	Thiodiglycolic acid (TDGA)		-	
13	Bis(trimethylsilyl)2,2'-thiodiacetate		2	530-550
14	5,10-Dihydrophenoarsazin-10-ol 10oxide		pochodne adamsytu	13
15	10-(propylthio)-5,10-dihydrophenarsazinine	-		
16	Diphenylarsinic acid	pochodne Clark I i Clark II	15	0,8-1 700
17	Diphenylpropylthioarsine		25	13-900
18	Triphenylarsine (TPA)	pochodne oleju arsynowego	16	0,7-1 200
19	Triphenylarsine oxide		8	35-590
20	Phenylarsonic acid	pochodne	4	19-1 300
21	Dipropyl phenarsonodithioite	dichlorofenyloarsyny i oleju arsynowego	11	3,2-480
22	α-Chloroacetophenone (CN)	chloroacetofenon	2	7-7,5
23	2-Chlorovinylarsonic acid	pochodne Luizytu I	3	65-110
24	Dipropyl(2-chlorovinyl)arsonodithioite		-	
25	Bis(2-chlorovinyl)arsinic acid	pochodne Luizytu II	1	3,9
26	Bis(2-chlorovinyl) propylthioarsine		-	

10. Uwalnianie substancji zanieczyszczających. Opracowanie zakłada, że tylko niewielka część (rzędu 10%) substancji zanieczyszczających ulegnie desorpcji w trakcie resuspensji. W wielu pracach naukowych przyjmuje się jednak, że niektóre metale (np. rtęć), które znajdują się w osadach w formach niemobilnych, mogą w wyniku resuspensji ulec przemianom prowadzącym do ich zwiększonej biodostępności – czy zostało to uwzględnione, i czy nie stanowi to dodatkowego aspektu w uwalnianiu zanieczyszczeń?
11. Podczas procesu układania rurociągu jest tworzony rów. Znajdująca się na granicy rowu amunicja może nie zostać ruszona, ale z czasem, ze względu na utworzony stok może się zsunąć, co w konsekwencji może doprowadzić do uszkodzenia i wycieku. Analizę takiego wycieku można będzie zrobić dopiero posiadając pozycję (dokładną). Natomiast mając przebieg rurociągu można wykonać analizę statystyczną prądów, co dałoby obraz przemieszczenia się potencjalnego wycieku.
12. Przemieszczający się gaz w rurociągu nie jest bezszumny. Brak jest jakichkolwiek danych pozwalających na zgrubną ocenę takiego szumu. Brak danych nie oznacza, że jest on bez wpływu na środowisko. Podczas eksploatacji należy przeprowadzić badanie pozwalające na określenie spektrum takiego szumu. Pozwoliłoby to na określenie wpływu na środowisko.

Reasumując, można powiedzieć, że w obecnej wersji raportu uwzględniono wiele z uwag przedstawionych na spotkaniu scopingowym (Antragskonferenz) w Stralsundzie w dniu 26.06.2013 r., jednakże wymienione powyżej kwestie wymagają pewnego doprecyzowania.

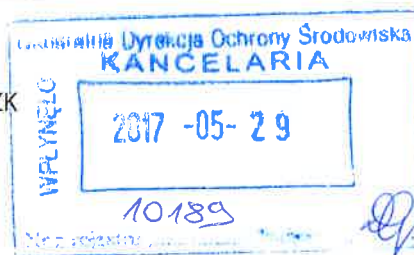
Z poważaniem,

DYREKTOR INSTYTUTU
Prof. dr hab. inż. Janusz Pompkowiak

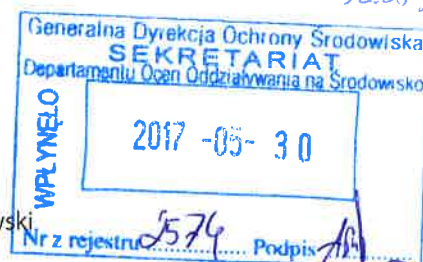

P. J. Adamewski
Szczecin, dn. 23 maja 2017 r. 30.05.2017

WOŚ.III.7632.1.2013.ZK

Pan Krzysztof Lisowski

Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska

Szanowny Panie Dyrektorze,

W związku z pismem z dnia 21 kwietnia 2017 r. DOOŚ-tos.442.12.2013.JA.41 dotyczącym postępowania transgranicznego w sprawie rozbudowy gazociągu Nord Stream i udostępnionym do oceny w ramach konsultacji społecznych raportem oddziaływania na środowisko podtrzymuję obawy zgłaszane pismem z dnia 14 czerwca 2013 r. w zakresie potencjalnego ryzyka wystąpienia zjawisk sejsmicznych.

Aktualną pozostaje również uwaga dotycząca głębokości położenia planowanych dwóch nitek gazociągu. Realizacja w proponowany zapisie może ograniczyć dostępność do portu w Świnoujściu. Jak wskazano w Raporcie Espoo, na podstawie danych AIS (automatyczny system identyfikacji), na podejściu północnym do portów w Szczecinie i Świnoujściu określono maksymalne zanurzenie statków na 12,9 m, zaś na torze zachodnim 13,5. W rejonie podejścia północnego przy głębokości wód 18,0 do 18,1m gazociągi mają być ułożone na dnie morskim, natomiast w rejonie podejścia zachodniego przy głębokości wód 15,0 do 16,0 m gazociągi mają być zakopane na 0,5 m. poniżej dna morskiego. W konkluzji Raportu Espoo stwierdzono, że takie ułożenie gazociągów nie będzie miało żadnego wpływu na ruch statków. W niemieckim raporcie ooś, przygotowanym na potrzeby procedury krajowej wydania pozwolenia na realizację inwestycji w Niemczech, dla statków o dużym zanurzeniu na torach podejściowych do Szczecina i Świnoujścia wyznaczono referencyjną głębokość zanurzenia 13,5 m, uwzględniono również odstęp kila statku od dna morskiego o stałej wartości 2,0 m.

Mając na względzie plany rozwoju portu w Świnoujściu przyjmuje się maksymalne zanurzenie statków na poziomie 15,0 m (maksymalne zanurzenie statków na Bałtyku) przy rezerwie 2,5 m. Uwaga powyższa była również zgłaszana w czerwcu 2013 r. gdzie wnioskowano o zabezpieczenie głębokości 17,5 m nad górną krawędzią rurociągów bądź dna po przykryciu rur, torów wodnych. Natomiast przy założeniach parametrów przyjętych w udostępnionych dokumentach, perspektywa obsługi takich statków przez port w Świnoujściu może być bardzo problematyczna.

z pozdrowieniami
DYREKTOR
Wydziału Ochrony Środowiska
Mariusz Adamski

Do wiadomości:

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Szczecinie

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
Wydział Ochrony Środowiska

Adres siedziby:

ul. Starzyńskiego 3-4, 70-506 Szczecin
tel.: (+48 91) 44 10 200, fax: (+48 91) 48 92 141
srodowisko@wzpz.pl

Adres korespondencyjny:

Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
ul. Korsarzy 34, 70-540 Szczecin
www.wzpz.pl

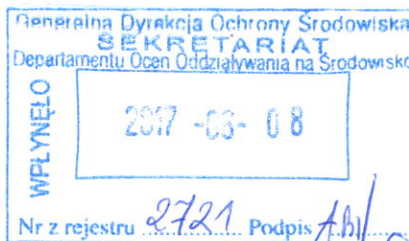
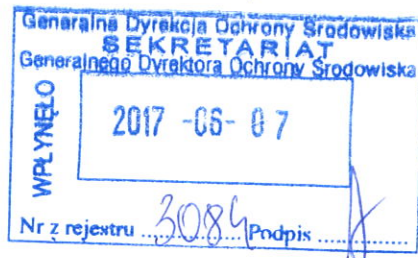
Warszawa, dnia 5 czerwca 2017 r.

Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

Sekretarz Stanu

Konrad Szymański

DEUE.2431.4.2017 / 2 / 251

Pan Krzysztof Lissowski
Generalny Dyrektor Ochrony
Środowiska

Szanowny Panie Dyrektorze,

W nawiązaniu do pisma z dnia 21 kwietnia 2017 r. (sygnatura DOOŚ-tos.442.12.2013.JA.41) ws. udostępnienia raportu oceny oddziaływania na środowisko dla gazociągu Nord Stream 2 (dalej: raport) do zaopiniowania w trybie Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym (tzw. Konwencja z Espoo), pragnę przedstawić uwagi MSZ do raportu.

W opinii MSZ, w raporcie nie wykazano uzasadnienia realizacji inwestycji wiążącej się z istotną ingerencją w środowisko Morza Bałtyckiego, nie dokonano pełnej analizy alternatywnych wariantów realizacji celów inwestycji jak również nie przeprowadzono pełnej analizy alternatywnych tras przebiegu gazociągu, przewidzianych w artykule 5 pkt (a) jak i w załączniku II pkt (b) Konwencji z Espoo.

Autorzy raportu wskazują, iż celem projektu jest odpowiedź na prognozowane zwiększenie zapotrzebowania na gaz importowany do UE w najbliższych latach związany z przewidywanym spadkiem rodzimego wydobycia gazu w UE. Raport należy w tym kontekście uzupełnić o wskazanie źródeł ww. prognoz jak i analizę porównawczą prognoz dynamiki zapotrzebowania na import gazu do UE z różnych ośrodków analitycznych, w tym z uwzględnieniem prognoz zmian efektywności wykorzystania gazu w UE jak i dynamiki rozwoju wykorzystania dostępnych już dziś w UE i wykorzystywanych w niewielkim stopniu przepustowości terminali re-gazyfikacyjnych LNG w UE. Powyższe jest konieczne dla otrzymania wiarygodnego obrazu przewidywanego rozwoju sytuacji na rynku gazu UE z punktu widzenia celowości inwestycji.

W przypadku uwiarygodnienia ww. założenia wystąpienia dodatkowego zapotrzebowania na gaz na rynku UE, raport należy uzupełnić o analizę stopnia wykorzystania istniejącej infrastruktury umożliwiającej transport gazu z Rosji do UE, w szczególności funkcjonujących gazociągów: Braterstwo, Jamał i Nord Stream, i porównanie wolnych przepustowości istniejącej już dziś infrastruktury przesyłu rosyjskiego gazu do UE z projektowaną przepustowością gazociągu Nord Stream 2. Zgodnie z dostępnymi danymi na temat stopnia wykorzystania ww. gazociągów, ich wolne przepustowości znacznie przekraczają 55 mln m³/rok

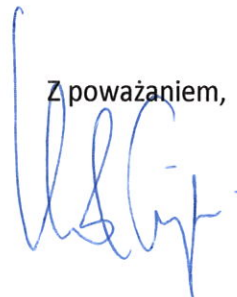
Al. J. Ch. Szucha 23
00-580 WarszawaTel.: +48 22 523 73 52
Fax: +48 22 523 73 53
Konrad.Szymanski@msz.gov.pl

przewidziane dla gazociągu Nord Stream 2, stąd realizację deklarowanego przez projektodawców celu dostarczenia dodatkowych wolumenów gazu z Rosji do UE można zrealizować bez budowy nowej infrastruktury przesyłowej, a więc bez jakiegokolwiek dodatkowej ingerencji w środowisko.

W raporcie nie tylko nie wykazano uzasadnienia budowy dodatkowej infrastruktury, ale nie przeanalizowano również alternatywnych lądowych tras przebiegu gazociągu, ograniczając się do ogólnego stwierdzenia (pkt 5.3), że doświadczenia z procesów planistycznych podobnych projektów na przestrzeni ostatnich lat wskazały trasy lądowe jako silniej oddziałujące na ludzi i środowisko niż prowadzenie gazociągów po trasach morskich. Tego typu wnioskowanie bez przeprowadzenia analizy oddziaływań konkretnych tras lądowych i morskich jest nieuprawnione. Stąd, w opinii MSZ, raport powinien zostać uzupełniony o analizę różnych wariantów poprowadzenia gazociągu trasami lądowymi, które należy uznać w świetle realizacji wielu takich projektów, za realną alternatywę.

W raporcie należy również uzupełnić analizę tzw. alternatywy zerowej, która ograniczona jest do stwierdzenia, iż w przypadku braku realizacji projektu Nord Stream 2 nie wystąpią krótkoterminowe negatywne oddziaływania na środowisko związane z budową gazociągu, ale również nie wystąpią pozytywne długoterminowe oddziaływania społeczno-ekonomiczne związane z budową i funkcjonowaniem gazociągu. Zarówno w tej części raportu jak i w części raportu poświęconej oddziaływaniom projektu na aspekty społeczno-ekonomiczne, pominięto wpływ kosztów budowy i wpływu funkcjonowania dodatkowej infrastruktury na ceny gazu w UE, które będą musiały uwzględnić amortyzację kosztów budowy dodatkowej infrastruktury. Brak uwzględnienia tego aspektu sprawia, iż ocena oddziaływań realizacji projektu na aspekty socjo-ekonomiczne, analiza alternatywy zerowej, jak i całościowa ocena wpływu projektu na ludzi i środowisko jest niepełna.

Z poważaniem,

MINISTERSTWO ENERGII

*Podsekretarz Stanu
Michał Kurtyka*

Warszawa, 02 czerwca 2017

IK:

**Pan
Krzysztof Lissowski
Generalny Dyrektor Ochrony
Środowiska**

Szanowny Panie,

w odpowiedzi na Państwa pismo z dnia 21 kwietnia br. oraz w nawiązaniu do spotkania, które odbyło się w dniu 12 maja br. w siedzibie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, przekazuję poniżej uwagi Ministerstwa Energii do dokumentacji z zakresu oceny oddziaływania na środowisko planowanej budowy gazociągu Nord Stream 2.

Inwestor nie wykazał żadnego uzasadnienia ekonomicznego dla budowy kolejnych nitek gazociągu Nord Stream 2. Konieczność budowy miałyby rzekomo uzasadniać rosnąca luka popytowa, wynikająca ze spadku wydobycia gazu w UE. Z przedstawionych przez inwestora danych wynika, że popyt na gaz ziemny w 2035 r. będzie o 2 mld mniejszy w stosunku do obecnego zużycia. Nawet gdyby przyjąć prognozowany przez Nord Stream 2 A.G. scenariusz, tj. spadek wydobycia w UE aż o 50% tj. do ok 74 mld m³ rocznie (co wydaje się mało prawdopodobne), dodatkowa luka importowa wyniesie ok. 73 mld m³ rocznie. Istniejące obecnie moce przesyłowe, mogące służyć do transportu rosyjskiego gazu do UE wynoszą łącznie 228 mld m³ (124 mld m³ system ukraiński, 33 mld m³ gazociąg Jamalski, 16 mld m³ Blue Stream oraz 55 mld m³ Nord Stream 1). Tymczasem import gazu rosyjskiego do UE w 2016 r. wyniósł wg. danych Gazpromu 146 mld m³. Oznacza to, że 82 mld m³ przepustowości pozostaje niewykorzystanych. W efekcie całą prognozowaną lukę importową można wypełnić transportem rosyjskiego gazu za pomocą istniejących przepustowości. Jednocześnie wydaje się nieprawdopodobne, aby prognozowany deficyt dostaw gazu miał być dostarczany jedynie z Rosji, szczególnie biorąc pod uwagę spadające ceny LNG, będące wynikiem rozwoju technologii, jak również poprawę ekonomiki wydobycia gazu ze złóż niekonwencjonalnych.

Tym samym należy się spodziewać, że nadpodaż istniejących już przepustowości będzie występować co najmniej do 2035 r.

Podsumowując, w ocenie Ministerstwa Energii nie ma obecnie zapotrzebowania na dodatkową przepustowość gazociągu Nord Stream 2, zatem ponoszenie kosztów i ryzyk środowiskowych jest bezzasadne.

Jednocześnie warto zauważyć, że inwestor powołuje się także na ryzyka związane z dostawami gazu m.in. z Afryki Północnej czy regionu Morza Kaspijskiego. Tymczasem to Gazprom powodował zakłócenia w dostawach gazu do UE, wiedziony chęcią realizacji celów pozabiznesowych, czego przykłady mogliśmy obserwować w roku 2006, 2009 oraz 2014.

Abstrahując od powyższego faktu należy podkreślić, że nie zostały przeanalizowane alternatywne możliwości realizacji inwestycji, polegające na ułożeniu gazociągu na lądzie, co byłoby bezpieczniejsze ze środowiskowego punktu widzenia.

Brak analizy lądowych alternatyw, w połączeniu z faktem, iż nie ma zapotrzebowania na dodatkowe przepustowości, wskazuje na jedynie polityczną motywację do dla realizacji gazociągu Nord Stream 2, polegającą na chęci ominięcia krajów tranzytowych i zwiększenia uzależnienia Europy Środkowo-Wschodniej od dostaw surowca rosyjskiego. Oznacza to, że nie zasadne jest ponoszenie kosztów i ryzyk środowiskowych, związanych z realizacją projektu.

Z poważaniem,

Michał Kurtyka
podsekretarz stanu

dokument podpisany elektronicznie
103759.284684.195110

MINISTER ENERGII

Krzysztof Tchórzewski

Warszawa, 23 czerwca 2017 r.

DRO.I.522.8.2017

IK: 103789

Pan
Krzysztof Lissowski
Generalny Dyrektor Ochrony
Środowiska

Szanowny Panie,

w uzupełnieniu stanowiska Ministerstwa Energii z dnia 2 czerwca 2017 r. w sprawie raportu o oddziaływaniu na środowisko dla gazociągu Nord Stream 2 w ramach postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, poniżej przekazuję dodatkowe uwagi, zwracając się uprzejmie z prośbą o ich uwzględnienie w ostatecznym stanowisku Polski do ww. raportu.

W pierwszej kolejności pragnę odnieść się do *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r. (dalej konwencji z Espoo)* (m.in. wymogów, zakresu dokumentacji, szczegółowości i porównywalności wyników przeprowadzonych badań), na podstawie której prowadzone są oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, jak również do zapisów *Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (dalej Dyrektywa OOS)*, które są istotne dla samego procesu rzetelnego i wnikliwego prowadzenie oceny potencjalnych skutków środowiskowych i społecznych planowanego przedsięwzięcia. W świetle **art. 2 ust 6** konwencji z Espoo „strona pochodzenia zapewni (...), żeby możliwość udziału w tych procedurach (oceny oddziaływania na środowisko – przypis autor), przewidziana dla opinii publicznej Strony narażonej, **była taka sama, jak możliwość przewidziana dla opinii publicznej Strony pochodzenia**”. Mając na uwadze, że zgodnie z art. 4 ust 2 konwencji z Espoo konsultacje z polską opinią publiczną prowadzone są na podstawie przedłożonego raportu, powyższy wymóg raczej nie zostanie spełniony. Wynika to przede wszystkim z tych informacji zawartych w analizowanej dokumentacji, które wskazują na możliwość uzupełniania danych na etapie tzw. krajowych ocen oddziaływania na środowisko:

- „Należy zwrócić uwagę, że chociaż kryteria stosowane do określenia znaczenia oddziaływań w Raporcie Espoo i poszczególnych OOS/AS w Rosji, Finlandii, Szwecji, Danii i Niemczech są zasadniczo takie same, występują między nimi drobne różnice, związane np. z różnicami w wymaganiach krajowych. W niektórych przypadkach mogą w związku z tym pojawić się różnice między wynikami prezentowanymi w niniejszym raporcie Espoo a wynikami przedstawionymi w krajowych raportach OOS/AS” (rozdz. 7.5.3, str. 142/143 raportu);
- „Projekt jest stale optymalizowany, co oznacza, że końcowy projekt będzie w pewnym stopniu odbiegał od projektu, który stanowił podstawę dla modelowania. Z tego powodu dane wejściowe do modelowania (np. zakres prac interwencyjnych) mogą różnić się od najnowszych danych technicznych przedstawionych w krajowych OOS. Uznaje się jednak, że analizowane scenariusze są reprezentatywne dla scenariuszy, które zostaną ostatecznie wdrożone” (rozdz. 10.1.2.1, str. 312 raportu);
- „Podczas sporządzania niniejszego raportu (i fińskiej dokumentacji OOS) nie były dostępne szczegółowe informacje dotyczące lokalizacji i natury amunicji na dnie morskim. Po uzyskaniu szczegółowych informacji odnośnie zaobserwowanej amunicji (lokalizacja, charakterystyka) przeznaczonej do usunięcia, zgodnie z wymogami dyrektywy siedliskowej, dla obszaru „Wyspy i wody Kallbådan” zostanie przeprowadzona stosowna ocena Natura 2000” (rozdz. 10.6.6, str. 404/405 raportu);
- „Na rosyjskim obszarze wyjścia na ląd, podczas badań sytuacji wyjściowej, odkryto dwa stanowiska archeologiczne z okresu neolitu (...). Na podstawie wstępnej oceny, znaczenie obydwu obiektów znajdujących się na obszarze projektu ocenia się jako średnie. Znaleźiska archeologiczne są nadal przedmiotem oceny organów krajowych. Po jej zakończeniu poziom ich znaczenia zostanie dalej doprecyzowany” (rozdz. 10.10.4.1, 485/486 raportu);
- „W niniejszym rozdziale opisano przedsięwzięcia zidentyfikowane i ocenione pod kątem oddziaływań skumulowanych w ramach krajowych OOS. Przedsięwzięcia zidentyfikowane w krajowych OOS, ale nieuwzględnione w ocenie oddziaływania, nie podlegały analizie również w raporcie Espoo” (rozdz. 14.1, str. 559 raportu).

Poza sygnalizowaną powyżej możliwością rażącego naruszenia **art. 2 ust 6** konwencji z Espoo, braki lub nieścisłości w analizowanej dokumentacji w zakresie unikania, łagodzenia czy monitorowania oddziaływań transgranicznych, prowadzą do złamania także innych przepisów tego aktu prawnego. Przede wszystkim należy tu przywołać **art. 4 ust 1** wraz z załącznikiem II, w świetle których „dokumentacja oceny oddziaływania na

środowisko, która ma być przedstawiona właściwemu organowi Strony pochodzenia, powinna zawierać co najmniej (...) **opis proponowanej działalności (...), opis , jeśli to stosowne realnych wariantów (na przykład dotyczących lokalizacji) (...), opis potencjalnych oddziaływań (...), opis środków łagodzących szkodliwe oddziaływanie na środowisko (...), zarys, jeśli to stosowne, programu monitoringu**". Tymczasem w przedłożonej przez wnioskodawcę dokumentacji czytamy, iż:

- „**ostateczny przebieg rurociągu nie został jeszcze ustalony, ponieważ trasa jest ciągle optymalizowana**” (rozdz. 9.9.2.1, str. 262 raportu);
- „**Po zakończeniu wymaganych badań i analiz środki wymagane do zabezpieczenia tych ODK (obiektów dziedzictwa kulturowego – przypis autor) przed budową i w jej trakcie i do monitorowania ich stanu po zakończeniu budowy zostaną uzgodnione z władzami w każdym kraju i wdrożone, jeśli będzie to niezbędne. Przewiduje się, że takie środki będą obejmować następujące środki, określone w Rozdziale 16 Środki łagodzące: Lokalna zmiana trasy NSP2 w celu uniknięcia ODK (obiektów dziedzictwa kulturowego – przypis autor) (...). Środki te będą odpowiednio modyfikowane w celu spełnienia dodatkowych wymagań wynikających z konsultacji z odpowiednimi organami administracyjnymi.**” (rozdz. 10.9.2.1, str. 449 raportu);
- „**Obecność amunicji na dnie morza zostanie wzięta pod uwagę podczas planowania trasy, która, jeśli będzie to możliwe, zostanie poprowadzona wokół nich, by uniknąć oddziaływań związanych z usuwaniem amunicji**” (rozdz. 16.2, str. 635 raportu);
- „**Zgodnie z ustaleniami z kompetentnymi władzami, jeśli konieczne będzie usunięcie amunicji przez detonację in situ, wdrożone zostaną środki łagodzące, aby uniknąć lub zredukować potencjalne oddziaływanie na ryby, nurkujące ptaki morskie i ssaki morskie**” (rozdz. 16.2, str. 636 raportu);
- „**Co więcej, w razie występowania potencjalnego oddziaływania na fokę w okresie rozrodu, powiadomiony zostanie kompetentny organ ds. środowiska, przeprowadzona zostanie uzupełniająca ocena oddziaływania i wdrożone środki łagodzące**” (rozdz. 16.2, str. 636 raportu);
- „**Ostateczna strefa wyłączenia (utworzona w celu ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego – przypis autor) zostanie uzgodniona z kompetentnymi władzami po zatwierdzeniu ostatecznego przebiegu trasy i potwierdzeniu rodzajów statków instalacyjnych**” (rozdz. 16.3, str. 641 raportu);
- „**Dokładne podejście do ostatecznego programu monitorowania, w tym procedury, miejsca i okresu monitorowania, zostaną określone w porozumieniu**

z kompetentnymi władzami i specjalistycznymi instytucjami” (rozdz. 18.1, str. 660 raportu);

- „Ze względu na fakt, że **projekt techniczny przedsięwzięcia będzie podlegał dalszym modyfikacjom**, obliczenia prowadzone dla obszarów dna morskiego przeznaczonych pod nasypy skalne obciążone są pewnym stopniem niepewności i dlatego oparte na nich założenie co do wielkości powierzchni objętej inwestycją ma jedynie charakter szacunkowy. Wielkość powierzchni oszacowano w oparciu o aktualny projekt i doświadczenie zdobyte podczas realizacji NSP” (rozdz. 19.2.1, str. 673-674 raportu).

Przytoczone fragmenty raportu nie tylko wyraźnie wskazują, że opinia publiczna stron narażonych została pozbawiona części informacji, które będą udostępniane stronom pochodzenia w toku krajowych ocen oddziaływania na środowisko. Potwierdzają one również, że autorzy raportu Espoo nie dysponowali na tyle szczegółowymi danymi w zakresie **trasy gazociągu, jego danych technicznych, rozmieszczenia amunicji** groźnej dla chronionych ssaków, **stanowisk archeologicznych** narażonych na oddziaływania, sposobów **ograniczania** lub **monitorowania negatywnego wpływu na środowisko**, oraz **innych przedsięwzięć, których oddziaływania mogą kumulować się** z oddziaływaniami gazociągu, aby zapewnić prawidłowe wdrożenie **art. 4 ust 2** konwencji z Espoo. Zgodnie z nim „Strona pochodzenia powinna dostarczyć stronie narażonej (...) dokumentację oceny oddziaływania na środowisko. Strony zainteresowane zadbają o przekazanie tej dokumentacji organom i opinii publicznej Strony narażonej (...) i o przedłożenie uwag właściwemu organowi Strony pochodzenia (...) **zanim ostateczna decyzja w sprawie planowanej działalności zostanie podjęta**”. Można zatem przyjąć, że podstawą uwag i opinii zgłaszanych przez społeczeństwo i organy Stron narażonych powinna być dokumentacja, która zawiera ostateczne dane dotyczące charakterystyki i parametrów technicznych projektu, jego oddziaływań i sposobów ich ograniczania, a która jednocześnie **zostanie wykorzystana podczas wydawania końcowej decyzji inwestycyjnej**. Jeśli bowiem decyzja ta miałaby być wydana na podstawie dokumentacji nowszej i aktualniejszej, niż ta, która była analizowana przez strony narażone, ich stanowiska mogłyby stać się nieadekwatne i zostać pominięte wbrew dyspozycji **art. 6 ust 1** konwencji z Espoo. Zasygnalizowany problem nabiera znaczenia przy również w kontekście **art. 5** konwencji z Espoo, zgodnie z którym „Strona pochodzenia powinna **po ukończeniu dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko rozpocząć, bez zbędnej zwłoki, konsultacje ze stroną narażoną, dotyczące m.in. potencjalnego oddziaływania transgranicznego planowanej działalności i środków redukcji lub eliminowania tego oddziaływania. Konsultacje mogą odnosić się do: (...)**

możliwych środków łagodzenia znaczącego szkodliwego oddziaływania transgranicznego oraz monitorowania (...) skutków zastosowania takich środków”. Wydaje się zatem, iż jednym z istotniejszych warunków prawidłowych konsultacji w trybie art. 5 konwencji z Espoo jest przekazanie stronom narażonym wiążących i precyzyjnych informacji o środkach redukcji lub eliminacji oddziaływań transgranicznych. Skoro jednak, **jak wynika z analizowanego raportu, rzucone rozwiązania będą zmieniane na późniejszym etapie procesu inwestycyjnego, to także one powinny podlegać konsultacjom przeprowadzanym w ramach oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym.**

Kolejnym elementem jaki został przeanalizowany w udostępnionym przez Nord Stream 2 A.G. raporcie Espoo to także kwestie zgodności raportu z wymogami i praktyką stosowaną w zakresie implementacji zapisów Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywy siedliskowej) i Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (tzw. Dyrektywy ptasiej). Zasygnalizowane powyżej naruszenia konwencji z Espoo związane z niewłaściwie przygotowaną dokumentacją w sprawie oceny oddziaływania na środowisko będą dotyczyły również przepisów wspólnotowych. Ryzyko to dotyczy przede wszystkim art. 7 ust 2 (przekazanie Stronom narażonym dokumentacji w sprawie oceny oddziaływania na środowisko), art. 7 ust 3 (udział społeczeństwa i właściwych organów Strony narażonej) i art. 7 ust 4 (konsultacje transgraniczne) Dyrektywy OOS. W kontekście zidentyfikowanych powyżej luk w dokumentacji szczególnie wart przytoczenia wydaje się **art. 5 i załącznik IV** Dyrektywy definiujący minimalny zakres raportu o oddziaływaniu na środowisko, który obowiązuje również w przypadku przeprowadzania transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko, w związku z art. 7 ust 2 i art. 6 ust 3 lit a Dyrektywy. Wymagają one bowiem, aby w dokumentacji znalazł się m.in.:

- „opis lokalizacji przedsięwzięcia” (pkt 1a Załącznika IV Dyrektywy OOS);
- „oszacowanie typu i ilości przewidywanych pozostałości i emisji (takich jak zanieczyszczenia wody, powietrza, gleby i podglebia, hałasu, wibracji (...))” (pkt 1d Załącznika IV Dyrektywy OOS);
- „opis elementów określonych w art. 3 ust. 1, na które przedsięwzięcie może mieć znaczące oddziaływanie: (...) różnorodność biologiczna (na przykład fauna i flora), (...) dobra materialne, dziedzictwo kulturowe, w tym aspekty architektoniczne i archeologiczne, oraz krajobraz” (pkt 4 Załącznika IV Dyrektywy OOS);

- „opis prawdopodobnego znaczącego wpływu przedsięwzięcia na środowisko, wynikającego m.in. z: (...) emisji zanieczyszczeń, hałasu, wibracji (...)”, „zagrożeń dla zdrowia ludzkiego, dziedzictwa kulturowego lub dla środowiska (...)” oraz „kumulacji skutków ze skutkami innych już realizowanych lub zatwierdzonych przedsięwzięć (...)” (pkt 5 lit c, d i e Załącznika IV Dyrektywy OOS);
- „opis środków przewidzianych w celu uniknięcia wszelkiego ustalonego znaczącego wpływu na środowisko, zapobieżenia mu, ograniczenia go lub, w miarę możliwości, zrównoważenia tego wpływu i, w stosownych przypadkach, wszelkich proponowanych środków w zakresie monitorowania” (pkt 5 lit c i d Załącznika IV Dyrektywy OOS);

Ponieważ, jak wykazano powyżej, dokumentacja Nord Stream 2 zawiera niepełne informacje w podanym powyżej zakresie, które będą zmieniane czy uszczegóławiane w toku dalszych procedur, przeprowadzanie na jej podstawie oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym wydaje się przedwczesne, także z punktu widzenia prawidłowej implementacji Dyrektywy OOS.

Osobnego komentarza wymaga kwestia zgodności opisanej w dokumentacji gazociągu Nord Stream 2 z Dyrektywą siedliskową, a także Dyrektywą ptasią. W tym kontekście nasuwają się cztery następujące zastrzeżenia kardynalne. Po pierwsze, zgodnie z mapą zamieszczoną w Espoo Atlas (*Obszary Natura 2000 i rosyjskie obszary chronione w regionie Bałtyku*) analizowany gazociąg koliduje z **planowanym do wyznaczenia** (rozszerzenia) obszarem w Szwecji usytuowanym na południe od Gotlandii. Potwierdza to część raportu: „Szwedzkie obszary OSO/SCI SE0330380: Ławica Hoburg i Norra Midsjöbanken zostały zaproponowane jako obszary wyznaczone (z uwagi na obecność morświna, ptaków i siedlisk), przez władze szwedzkie w grudniu 2016 /313/. Obszar krzyżuje się z NSP2 i został objęty odrębną dodatkową oceną Natura 2000, która wykazała brak istotnych oddziaływań na ten obszar. Raport dokumentujący ocenę złożono, jako część uzupełnienia zastosowania, osobno władzom szwedzkim w lutym 2017 r. /314/.” (rozdz. 10.6.6, str. 405 raportu). W tym kontekście konieczne wydaje się przywołanie tezy wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-117/03, zgodnie z którą „artykuł 4 ust. 5 dyrektywy 92/43 w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory należy interpretować w ten sposób, że przewidziane w art. 6 ust 2-4 tej dyrektywy środki ochronne stosuje się tylko wobec tych terenów, które zgodnie z art. 4 ust 2 akapit trzeci tej dyrektywy, zostały umieszczone w przyjętym przez komisję, zgodnie z procedurą określoną w art. 21 tej dyrektywy, wykazie terenów wybranych jako tereny mające znaczenie dla Wspólnoty.

W konsekwencji środków tych nie stosuje się wobec terenów znajdujących się na wykazach krajowych przekazanych Komisji zgodnie z art. 4 ust 1 dyrektywy". Jeśli zatem wymienione ostoje Ławica Hoburg i Norra Midsjöbanken mają status planowanych, **należy wstrzymać się z przeprowadzaniem „odrębnej dodatkowej oceny Natura 2000”, o której piszą autorzy raportu, do czasu umieszczenia ich w wykazie terenów wybranych jako tereny mające znaczenie dla Wspólnoty.** Przeciwnie działanie kolidowałoby bowiem z zasadami określonymi w Dyrektywie siedliskowej, potwierdzonymi w zacytowanym wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości – *„Jeśli chodzi o tereny kwalifikujące się do określenia, jako tereny mające znaczenie dla Wspólnoty, znajdujące się na przekazanych Komisji wykazach krajowych, a w szczególności te, na których znajdują się typy siedlisk przyrodniczych o znaczeniu priorytetowym, lub gatunki o takim znaczeniu, Państwa Członkowskie są, na podstawie dyrektywy 92/43/EWG i ze względu na wskazany w tej dyrektywie cel ochrony, zobowiązane do podjęcia kroków będących w stanie ochronić wartość ekologiczną na poziomie krajowym tych terenów.”* Wynika to przede wszystkim z zasady, iż do czasu zatwierdzenia obszaru wraz z udokumentowanymi przedmiotami jego ochrony, nie należy podejmować działań, które mogłyby wpłynąć na jego stan. Dopiero po zatwierdzeniu zasobów środowiska naturalnego (*jego stanu zachowania, liczebności, reprezentatywności, rozmieszczenia*) możliwe będzie przeprowadzenie pełnoprawnej oceny Natura 2000.

Po drugie, autorzy raportu zidentyfikowali **możliwość negatywnego oddziaływania na gatunki stanowiące przedmiot ochrony** jednego z fińskich obszarów Natura 2000. *„Ze względów ostrożności oceniono, że oddziaływanie na obszary Natura 2000 zamieszkiwane przez foki jako gatunek wyznaczony wiąże się z ryzykiem wystąpienia PTS (stałej zmiany progu słyszenia – przypis autor) u każdego osobnika tego gatunku. Ocenia się, że na poziomie populacji wrażliwość foki szarej jest mała, ponieważ jej liczebność rośnie i ma dobry status środowiskowy (punkt 10.6.4.2). W oparciu o to podejście (zgodnie z dokumentacją w punkcie 10.6.4.2) nie można na obecnym etapie wykluczyć umiarkowanego oddziaływania dla tego obszaru Natura 2000 w zakresie trwałego ubytku słuchu u tych gatunków zwierząt”* (rozdz. 10.6.6, str. 404 raportu). Na podstawie przytoczonego stwierdzenia uzasadnionym wydaje się zastosowanie tu art. 6 ust 4 Dyrektywy siedliskowej. Zgodnie z nim *„jeśli pomimo negatywnej oceny skutków dla danego terenu oraz braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane (...), Państwo Członkowskie stosuje wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności Natury 2000”*. Tym samym możliwość realizacji

takiego projektu jest obwarowana określonymi warunkami, z których jednym z kluczowych jest **wykazanie braku rozwiązań alternatywnych**. Tymczasem z części raportu poświęconej wariantom trasy gazociągu na fińskim odcinku (np. rozdz. 5.4.3, rozdz. 10.6.6 raportu) nie wynika, aby podjęto próbę wykazania braku możliwości uniknięcia oddziaływań na ssaki stanowiące przedmiot ochrony przedmiotowej ostoi, czy też wykazano konieczność realizacji szkodliwej alternatywy. W tym miejscu, kierując się utrwalonym orzecznictwem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości trzeba podkreślić, że świadczy to o poważnym naruszeniu przepisów Dyrektywy siedliskowej. *„Realizując przedsięwzięcie polegające na budowie autostrady, której trasa przebiega przez specjalny obszar ochrony Castro Verde, mimo negatywnej oceny jego oddziaływania na środowisko i nie wykazując braku rozwiązań alternatywnych w stosunku do wspomnianej trasy, Republika Portugalska uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążyą na mocy art. 6 ust 4 dyrektywy”* (wyrok Trybunału w sprawie C-239/04). Należy tu jednocześnie podkreślić, że analogiczne zarzuty można postawić także innym fragmentom gazociągu kolidujących z obszarami Natura 2000 (np. DE1649401, DE1747402, DE 1747301), wyznaczonym na obszarze niemieckiej wyłącznej strefy ekonomicznej i morza terytorialnego, kontynuującymi się na polskich obszarach morskich. Tak, jak w przypadku odcinka fińskiego, także w części raportu dotyczącej RFN (rozdz. 5.4.6) nie wykazano możliwości/braku możliwości wdrożenia wariantu mniej konfliktowego. Co prawda w toku analizy alternatyw rozpatrzono 4 opcje, z których 2 (*Vierow i Uznam*) odrzucono z powodu oddziaływań na siedliska przyrodnicze (rafy) lub obszary ptasie, niemniej wybór miejsca lądowania w Lubminie i odrzucenie mniej szkodliwego pod względem przyrodniczym Mukran wydają się nieprawidłowe. Według autorów raportu ten ostatni wariant musiał zostać wykluczony *„ponieważ wymagałby on budowy znacznie dłuższego odcinka lądowego, potencjalnie oddziałującego na obszary chronione oraz wiele terenów prywatnych”* (rozdz. 5.4.6, str. 78 raportu). Nie wspominają oni jednak, że dzięki lądowaniu Nord Stream II w obrębie Prorer Wiek **uniknięto by kolizji z dwiema ostojami Natura 2000 (DE1747402 oraz DE1747301), obszarem IBA, obszarem lęgu ptaków oraz miejscami występowania foki szarej i morświna** (por. Espoo Atlas).

Po trzecie analiza map objętych Espoo Atlasem prowadzi do wniosku, iż realizacja gazociągu wiąże się **z kolizjami przestrzennymi** z miejscami występowania populacji morświna zwyczajnego i foki szarej występujących w obrębie wód szwedzkich, duńskich i niemieckich, **wymienionych w załączniku II** (morświn i foka) i **IV** (morświn) **Dyrektywy siedliskowej**. Poza tym zaplanowana trasa narusza siedliska i populacje **ptaków zimujących**,

migrujących i rozradzających się, występujące w obrębie Zatoki Pomorskiej oraz **obszar Important Bird and Biodiversity Area (IBA)** wyznaczony w granicach morskich obszarów RFN I Danii. Niestety, jak wynika z informacji przedstawionych w rozdz. 5.4.4, 5.4.5 i 5.4.6 raportu przywołane okoliczności nie sprowokowały jego autorów do poszukiwania innej, mniej kolizyjnej lokalizacji gazociągu. Jest to o tyle problematyczne, że może stać w sprzeczności z ustalonymi przez Wspólnotę zasadami ochrony bioróżnorodności. Przede wszystkim realizacją gazociągu zagrożony wydaje się być nadrzędny cel Dyrektywy siedliskowej wyrażony w **art. 2 ust 1 i 2**, którym są odpowiednio: *„przyczynianie się do zapewnienia różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory na europejskim terytorium państw członkowskich”* oraz *„zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty”*. Przepis ten został skonkretyzowany m.in. poprzez system ochrony gatunkowej określonej w art. 12.1.a, b, c, d dyrektywy siedliskowej, który w stosunku do takich gatunków, jak morświn **zakazuje „zabijania (...), celowego niepokojenia, w szczególności podczas rozrodu, wychowu młodych, snu zimowego i migracji, celowego niszczenia (...) oraz pogarszania stanu lub niszczenia terenów rozrodu lub odpoczynku”**. Ponadto realizacja rurociągu wg wybranego wariantu naruszy art. 3 ust 1 oraz art. 4 ust 4 Dyrektywy ptasiej, według których: *„państwa członkowskie podejmują wszelkie niezbędne środki w celu ochrony, zachowania lub przywrócenia wystarczającej różnorodności i obszaru naturalnych siedlisk wszystkich gatunków ptactwa”* oraz *„podejmują właściwe kroki w celu uniknięcia powstawania zanieczyszczenia lub pogorszenia warunków naturalnych siedlisk lub jakichkolwiek zakłóceń wpływających na ptactwo”* zarówno w odniesieniu do obszarów ochrony, jak i poza nimi. Wdrażanie tych przepisów ma zapewnić lista zakazów określonych w art. 5 dyrektywy ptasiej, dotyczących m.in.: *„umyślnego zabijania”*, *„umyślnego niszczenia lub uszkodzenia ich gniazd”* i *„umyślnego płoszenia tych ptaków, szczególnie w okresie lęgowym i wychowu młodych”*. Niezależnie od możliwych naruszeń ww. przepisów wywołanych nieprzemyślaną lokalizacją gazociągu sprzeciw budzi propozycja działań minimalizujących oddziaływanie, które wręcz postulują łamanie ww. unijnych zasad ochrony bioróżnorodności: *„Zgodnie z ustaleniami z kompetentnymi władzami przed detonacją rozmieszczone zostaną akustyczne urządzenia odstrasżające (urządzenia naśladujące krzyk fok) mające za zadanie wypłoszenie fok i morświnów z obszaru detonacji. W razie konieczności, aby zwiększyć zakres obszaru, którego zwierzęta powinny unikać, zastosowanych zostanie kilka takich urządzeń w odpowiednim rozstawieniu”* (rozd. 16.2, str. 635 raportu). Jednocześnie z niezrozumiałych

powodów część rozwiązań ochronnych, jak terminowe ograniczenie realizacji robót, zmniejszanie emisji światła, zastosowanie sprzętu zmniejszającego zmętnienie wody, ograniczenie zajętości dna czy jego rekultywacja ogranicza się wyłącznie do niemieckich obszarów morskich, podczas, gdy, jak wykazano powyżej, chronione gatunki występują również na wodach podlegających jurysdykcji innych państw (por. rozdz. 16.2, str. 637 – 639 raportu). Natomiast „ochrona gatunków, dla których wyznaczone zostały specjalne obszary ochrony, musi być jednak zapewniona w sposób **całkowity**” (wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-75/01).

Po czwarte mało wiarygodna wydaje się ta część raportu Espoo, która została poświęcona identyfikacji negatywnych oddziaływań na gatunki i siedliska chronione. Przede wszystkim nieuzasadnione wydaje się założenie autorów raportu, że „**jedynymi obszarami spośród istniejących obszarów Natura 2000, na które projekt NSP2 mógłby w sposób istotny oddziaływać, są obszary wyznaczone z uwagi na występowanie ssaków morskich (...) i oddziaływanie hałasu podwodnego, generowanego w wyniku usuwania amunicji (tj. ograniczają się do Zatoki Fińskiej)**” (rozdz. 10.6.6, str. 404 raportu). Należy w tym miejscu zaznaczyć, że inne obszary Natura 2000: OSO DE 1552401, OSO DE 1649401, SCI DE 1749302, OSO DE 1747402, SCI DE 1747301, przecinane przez gazociąg, a więc najbardziej narażone na oddziaływania, wyznaczono także ze względu na ochronę siedlisk przyrodniczych (np. ławic lub raf), ryb lub ptaków. Niestety **raport Espoo nie zawiera informacji o składzie gatunkowym, miejscach występowania przedmiotów ochrony, wielkości i stanie populacji, a także o rodzaju siedlisk**. Na niedostateczne rozpoznanie przedmiotów ochrony wskazuje choćby jedno z zaleceń łagodzących zawarte w raporcie Espoo: „**W przypadku obszarów raf (LRT 1170) w obrębie SCI zostanie zbudana pierwotna struktura raf, naniesiona na mapy, a następnie przywrócona (po zasypaniu wykopu pod rurociągi)**” (rozdz. 16.2, str. 639 raportu). Tymczasem w świetle przytoczonych informacji, a także Aneksu 2 publikacji Komisji Europejskiej pt. *Ocena planów i przedsięwzięć znacząco oddziałujących na obszarze Natura 2000, wytyczne metodyczne dotyczące przepisów Artykułu 6(3) i (4) dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG identyfikacja oddziaływań gazociągu powinna być poprzedzona przyrodniczą inwentaryzacją terenową*. Miałyby ona objąć „*możliwie najwięcej typów siedlisk i grup taksonomicznych występujących na danym obszarze. Dane uzyskane z inwentaryzacji powinny stanowić obiektywną podstawę dla procesu oceny. Metody pobierania prób powinny być powtarzalne i w większości przypadków należy uzyskać dane ilościowe.*” Jednocześnie „*szczegółowy spis gatunków roślin i zwierząt będzie potrzebny, gdy analiza opracowań lub inwentaryzacja wskazują na występowanie*

gatunków, populacji lub zbiorowisk objętych Dyrektywą Ptasią lub Siedliskową albo siedlisk właściwych dla tych gatunków” (rodz.2.2, str. 57 publikacji). Określony powyżej wymóg wpisuje się w orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, zgodnie z którym decyzja o realizacji przedsięwzięcia mogącego oddziaływać na przedmioty ochrony Natura 2000 powinna zostać podjęta wyłącznie **na podstawie obiektywnych przesłanek i najlepszej wiedzy naukowej** (wyroki w sprawach C-127/02, C-6/04, C-239/02 i C-241/08). Przy czym wskazanych walorów nie spełnia raport, w którym **„nie przedstawiono konkretnych wyników badań naukowych na piśmie, wskazujących, że zostały przeprowadzone wcześniejsze szczegółowe badania ornitologiczne”** (wyrok w sprawie C-418/04). Jednocześnie według Trybunału rzeczona dokumentacja **„powinna umożliwić głębszą analizę na poziomie założeń ochrony danej ostoi (...) w szczególności w zakresie ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków o znaczeniu priorytetowym”** (wyrok w sprawie C-441/03) i nie może cechować się **„lukami i brakiem całościowych, precyzyjnych i ostatecznych spostrzeżeń i wniosków, które mogłyby z naukowego punktu widzenia rozwiązać wszelkie rozsądne wątpliwości w odniesieniu do skutków zamierzonych robót dla rzeczzonego obszaru specjalnej ochrony”** (wyrok w sprawie C-304/05). Podnoszone tu zastrzeżenia wydają się tym bardziej uzasadnione, że zniszczenie gatunków i siedlisk chronionych w ramach sieci Natura 2000 przewidują sami autorzy raportu Espoo. W przeciwnym razie nie narzuciliby oni zaleceń ochronnych polegających choćby na wskazaniu szlaków żeglugowych **„aby uniknąć niepotrzebnego zakłócania spokoju ptaków”** (rozdz. 16.2, str. 636 raportu) lub terminów robót budowlanych **„aby uniknąć skutków związanych z okresami tarła śledzia i odpoczynku ptaków morskich”** (rozdz. 16.2, str. 636 raportu). Nie zastrzegliby także, że **„proces optymalizacji trasy będzie mieć na celu zminimalizowanie naruszenia raf, które określono jako biotop rodzaju 1170 (...) i biotop rodzaju 1110 i 1160”** (rozdz. 16.2, str. 637 raportu).

Niezależnie od zasygnalizowanych okoliczności założenie dotyczące negatywnych oddziaływań hałasu na ssaki morskie wyłącznie w granicach Zatoki Fińskiej, wydaje się nieprawidłowe także z innego powodu. Trzeba bowiem zauważyć, że poza ostojami fińskimi (5) i estońską (1) (por. tab. 10.48, str. 406 raportu), **foki i morświny stanowią przedmiot ochrony także 2 obszarów wyznaczonych na wodach RFN** (SCI DE1749302 i SCI DE1747301) przecinanych przez gazociąg, a także **8 innych, nieco bardziej oddalonych ostoi w Szwecji, Danii, RFN i w Polsce** (SOO PLH990002). Przy czym w ich przypadku przesądzone, iż **„oddziaływanie na gatunki lub siedliska nie wystąpi z powodu odległości od NSP2 (gazociągu – przypis autor)”** (tabela 10.48, str. 406 raportu). Wydaje się to jednak mało

wiarygodne z uwagi na brak lub niedostatecznie konkretne informacje w zakresie występowania amunicji zatopionej na trasie gazociągu. Ponieważ, jak zauważają autorzy raportu, stanowi ona jedno z największych zagrożeń dla populacji ssaków morskich wydaje się, że miejsca, z których będzie ona musiała być usunięta, a także lokalizacja emitorów hałasu (np. detonacji) powinny zostać w pełni rozpoznane w toku oceny oddziaływania na środowisko. Tymczasem z raportu wynika, że **ani na obszarach morskich Finlandii, ani RFN nie przeprowadzono stosownych badań:**

- „*Ponieważ w Finlandii nie podjęto jeszcze badań geofizycznych pod kątem obecności amunicji, jej obecność określono na podstawie doświadczeń z realizacji NSP.*” (rozdz. 9.13.1.2, str. 304 raportu);
- „*Nord Stream 2 AG uważnie śledzi najnowsze osiągnięcia w dziedzinie wykrywania amunicji stosowane w ostatnich latach przy okazji podobnych przedsięwzięć w obszarze otaczającym trasę NSP2. Można zatem być pewnym, że dzięki odpowiedniemu wyborowi firmy zajmującej się badaniami i poszukiwaniami zatopionych obiektów prace związane z wykryciem amunicji zostaną przeprowadzone zgodnie z zastosowaniem najnowocześniejszych rozwiązań.*” (rozdz. 9.13.1.5, str. 305 raportu);
- „*Zagrożenie (...) zostanie złagodzone poprzez badania geofizyczne przed układaniem w celu identyfikacji (...) niezdetonowanej amunicji w obrębie ostatecznego korytarza NSP2*” (rozdz. 10.9.2.1, str. 449 raportu).

Z tego powodu dane wyjściowe użyte w prognozowaniu zasięgu i skali emisji hałasu związanego z usuwaniem zatopionej amunicji są niewiarygodne. „*Lokalizacja i liczba sztuk amunicji do modelowania została wybrana na podstawie przewidywanego zagęszczenia amunicji znajdującej wzdłuż proponowanej trasy NSP2 oraz bliskości obszarów ochronionych*” (rozdz. 10.1.2.2, str. 314 raportu). Tym bardziej, że jak zauważają autorzy dokumentacji mogą się one zmieniać wraz z postępem procedur administracyjnych, projektowania czy napływem nowych danych z badań:

- „*Zaprezentowane wyniki modelowania są oparte na konserwatywnych scenariuszach prowadzenia budowy, właściwych dla momentu przeprowadzenia modelowania. Projekt jest stale optymalizowany, co oznacza, że końcowy projekt będzie w pewnym stopniu odbiegał od projektu, który stanowił podstawę dla modelowania. Z tego powodu dane wejściowe do modelowania (np. zakres prac interwencyjnych) mogą różnić się od najnowszych danych technicznych przedstawionych w krajowych OOS*” (rozdz. 10.1.2.1, str. 312 raportu);

- „Modelowanie na potrzeby raportu Espoo oparto na wstępnym projekcie technicznym opartym na bardzo zachowawczych (ostrożnych) założeniach, natomiast rosyjska dokumentacja OOS będzie obejmowała modelowanie oparte na ostatecznych rozwiązaniach projektowych, zgodnie z wymaganiami rosyjskiego ustawodawstwa w zakresie OOS” (rozdz. 10.1.2.2, str. 317/318 raportu).

Ponadto, w załączniku 3 do raportu Espoo w części poświęconej hałasowi podwodnemu powstałemu wskutek usuwania amunicji (rozdz. 2.2.3, str. 55-59 raportu) **nie jest do końca klarownie opisany wybór 4 miejsc detonacji in situ amunicji na terenie fińskiej WSE wzdłuż przebiegu Nord Stream 2, dla których przeprowadzono modelowanie propagacji hałasu podwodnego.** W przypadku, gdy miejsca te nie są wprost zidentyfikowane na podstawie przeprowadzonych badań (*stwierdzone zdeponowane niewybuchy/niewypały*), **to z metodycznego punktu widzenia zasadne byłoby przeprowadzenie modelowania w tych punktach, które leżą najbliżej terenów/receptorów narażonych.** W tym przypadku miejsc bytowania foki szarej oraz nerpy.

Takie podejście do oceny wpływu na środowisko odzwierciedla najgorszy z możliwych scenariuszy oddziaływania na dany jego element, a tym samym daje pełen obraz potencjalnych skutków i zasięgu tego oddziaływania. To na takiej podstawie można budować w kolejnym kroku cały program działań minimalizujących ewentualne oddziaływania na narażone przedmioty ochrony, aby zredukować je do granic (*zasięgów*) akceptowalnych. W przeciwnym razie, a takie podejście jest prezentowane w raporcie Espoo, brak jest określenia realnego zasięgu oddziaływania. Przedstawione wyniki modelowania w postaci graficznej (m.in. Rys 2-21 lub 2-22) **mogą odbiorcę tego opracowania błędnie ugruntować w przekonaniu, że tereny, na których chronione są foki szare i/lub nerpy, są całkowite niezagrożone** w trakcie prac związanych z budową gazociągu NS2.

Niepokojąca i niezrozumiała wydaje się także informacja o **nieprzeprowadzeniu modelowania propagacji hałasu podwodnego emitowanego przy usuwaniu amunicji na terenach Szwecji, Danii i RFN** (por. tab. 10-6, str. 320 raportu). Wydaje się bowiem, że brak stosownych danych upoważnił autorów dokumentacji do stwierdzenia braku oddziaływań na morświny i foki chronione na 10 ww. obszarach Natura 2000 na terenie Szwecji, Danii, RFN, Polsce i Estonii. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że oddziaływanie na te przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 wykazano/analizowano jedynie w przypadku Finlandii, dla której takie modelowanie przeprowadzono. Co ciekawe, jeśli przyjąć, iż wykazany tam zasięg oddziaływań akustycznych na morświny i foki (do 26 km - dla średnich poziomów i do 44 km dla szczytowych poziomów – por. tab. 10-7 i 10-8,

str. 320 raportu) jest mniej więcej uniwersalny, to z pewnością znajdzie się w nim wyznaczona ze względu na m.in. ochronę morświna Ostoja na Zatoce Pomorskiej SOO PLH 990002, gdzie rzekomo „oddziaływanie na gatunki lub siedliska nie wystąpi z powodu odległości od NSP2” (rozdz. 10.6.6, str. 409 raportu). Z części raportu Espoo poświęconej transgranicznym oddziaływaniom w Polsce również wynika, że zagrożenia polskiej populacji morświnów emisją hałasu wywołanego wskutek realizacji gazociągu zostało zlekceważone. „Chociaż istnieje potencjał uwalniania osadów do słupa wody (oraz związanych z nimi substancji zanieczyszczających / sedymentacji) oraz wytwarzania hałasu podwodnego w wyniku ingerencji w dno morskie, duże odległości pomiędzy tymi działaniami a polską granicą WSE sprawiają, że nie zidentyfikowano żadnych oddziaływań transgranicznych.” (rozdz. 15.4.2.6, str. 619 raportu) Ocena ta nie odzwierciedla w pełni całego spektrum możliwych do zaistnienia oddziaływań. W przypadku znalezienia niewybuchów/niewypalów i konieczności ich detonacji *in situ* w pobliżu granicy polskiej WSE, możliwe jest wystąpienie oddziaływań (*propagacja hałasu podwodnego, resuspensja zawiesiny*), które swym zasięgiem obejmą m.in. polskie OSO Zatoka Pomorska/ SOO Ostoja na Zatoce Pomorskiej, gdzie przedmiotem ochrony jest morświn, szczególnie wrażliwy na oddziaływania akustyczne. Na marginesie należy zauważyć, że wyrażone wątpliwości i obawy będą dotyczyć także pozostałych, przywołanych powyżej obszarów Natura 2000.

Pragnę również odnieść się również do zagadnień związanych z planowaniem przestrzennym na obszarach morskich, a które są regulowane m.in. przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/89/UE z dnia 23 lipca 2014 r. *ustanawiającej ramy planowania przestrzennego obszarów morskich*. Odnosząc się do potencjalnych oddziaływań skumulowanych wynikających z realizacji Nord Stream 2 i planowanych innych działań na Bałtyku należałoby uwzględnić w raporcie Espoo zapisy planów lub dokumentów studialnych związanych z zagospodarowaniem przestrzennym obszarów morskich. Aktualnie wszelkie podejmowane działania związane z realizacją przedsięwzięć i ich planowaniem na Bałtyku powinny uwzględniać zarówno skutki środowiskowe, jak i społeczno-gospodarcze – zgodnie z rekomendacjami i dobrymi praktykami przyjętymi między innymi w Zasadach Morskiego Planowania Przestrzennego^{1,2}, w dokumentach wypracowanych w ramach projektu BaltSeaPlan³ oraz w zaleceniach zawartych w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/89/UE z dnia 23 lipca 2014 r. *ustanawiającej ramy planowania przestrzennego obszarów morskich* (dalej dyrektywa morska). Warto podkreślić, że zgodnie z rzeczoną

¹ <http://www.helcom.fi/helcom-at-work/groups/helcom-vasab-maritime-spatial-planning-working-group>

² <http://www.vasab.org/index.php/documents>

³ <http://www.baltseaplan.eu/>

dyrektywą, plany zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich powinny zostać opracowane „*jak najszybciej, a najpóźniej do dnia 31 marca 2021 r.*”.

We wszystkich państwach Unii Europejskiej z basenu Bałtyku aktualnie trwają prace studialne nad przygotowaniem lub zmianą istniejących planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich – np.: *Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego polskich obszarów morskich wraz z analizami przestrzennymi* (Instytut Morski, 2015); *Raumordnungsplan für die deutsche ausschließliche Wirtschaftszone (AWZ) in der Ostsee* (BSH, 2009). Dokumenty te określają zamierzenia gospodarcze oraz działania środowiskowe planowane do zrealizowania przez państwa nadbałtyckie.

W tym kontekście wydaje się, że **przebieg gazociągu Nord Stream 2 powinien zostać skonfrontowany i gruntownie przeanalizowany w odniesieniu do średnio- i długoterminowych działań planowanych do podjęcia na Morzu Bałtyckim**. Na tej płaszczyźnie powinny zostać rozważone potencjalne oddziaływania skumulowane oraz generalnie ocenie powinna zostać poddana możliwość realizacji tychże działań, mając na względzie bezpieczeństwo przesyłu gazu, zabezpieczenie infrastruktury podmorskiej, a tym samym zagwarantowanie odpowiedniej jakości środowiska morskiego. Brak takich analiz na etapie planowania gazociągu Nord Stream 2, nawet w oparciu o istniejące dokumenty studialne i analityczne udostępniane przez państwa nadbałtyckie, prowadzi do sytuacji, gdy **przebieg gazociągu będzie wymuszał pewne rozwiązania planistyczne, które będą sprzeczne z zasadą zrównoważonego rozwoju czy interesami ekologicznymi lub gospodarczymi poszczególnych państw**. Aby temu zapobiec wskazane byłoby na etapie przygotowania raportu Espoo podjęcie wspólnego dialogu z podmiotami odpowiedzialnymi za przygotowanie planów gospodarowania na obszarach Bałtyku i wypracowanie metod minimalizowania potencjalnych negatywnych oddziaływań środowiskowych i ekonomicznych. Dałoby to im **podstawę do uwzględniania zidentyfikowanych uwarunkowań środowiskowych w swoich dokumentach planistycznych**, a przez co gwarantowałyby z jednej strony bezpieczną eksploatację infrastruktury przesyłowej, z drugiej byłoby skutecznym podejściem w zakresie ochrony środowiska. Poza tym, jasne sprecyzowanie w raporcie Espoo ograniczeń użytkowania przestrzeni w zależności od kilometrażu gazociągu byłoby również **czytelnym sygnałem dla potencjalnych podmiotów gospodarczych, które chcą realizować zamierzenia inwestycyjne na Bałtyku w pobliżu przebiegającego gazociągu**.

Niestety autorzy raportu Espoo wydają się nie podzielać logiki przedstawionego wyводу i zidentyfikowanych w nim ryzyk. Pominęli oni bowiem całkowicie kontekst

morsko-planistyczny, w którym powinny być analizowane skutki realizacji gazociągu. W rozdziale 11 dotyczącym morskiego planowania strategicznego **brakuje wszakże odniesienia do szczegółowych dokumentów planistycznych zatwierdzonych lub będących w trakcie opracowywania w krajach nadbałtyckich** oraz związanych z nimi ustaleń. Dodatkowo w tabeli 15-3 (str. 591 raportu) w części dotyczącej morskiego planowania przestrzennego stwierdzono w sposób nieuprawniony, iż: *„Nie przewiduje się żadnych innych istotnych oddziaływań transgranicznych, które mogłyby mieć potencjalny wpływ na zgodność z dyrektywami UE. NSP2 nie uniemożliwi więc żadnym nadbałtyckim państwu członkowskim UE osiągnięcia GES dla jakichkolwiek deskryptorów MSFD lub RWD. Co więcej, NSP2 nie uniemożliwi jakimkolwiek SP ani SN osiągnięcia celów wyznaczonych w BSAP”*. Jak już wcześniej wspomniano, **analizy przeprowadzone w ramach raportu Espoo na poziomie europejskich dokumentów ramowych nie diagnozują w pełni, czy wyznaczone cele środowiskowe zostaną dotrzymane** w państwach będących czy to stronami pochodzenia oddziaływania, czy też stronami narażonymi. Tego typu cele w sposób szczegółowy (*m.in. czas osiągnięcia rekomendowanych wskaźników i parametrów*) są doprecyzowane w dokumentach państw członkowskich EU. Zatem z metodycznego punktu widzenia autorzy dokumentacji powinni odwołać się do **regulacji implementujących te dyrektywy i strategię do krajowych dokumentów związanych z planowaniem przestrzennym na obszarach morskich czy też do planów gospodarowania wodami** (*np. „Zestaw właściwości typowych dla dobrego stanu środowiska wód morskich”, GIOŚ 2014*).² Dopiero tak przeprowadzona analiza daje podstawę do stwierdzenia, czy planowany gazociąg Nord Stream 2 ma wpływ, a jeśli tak to w jakiej mierze, na wyznaczone cele środowiskowe i gospodarcze w poszczególnych krajach nadbałtyckich. Stwierdzenie jego braku jest więc na tym etapie bezpodstawne. Z tych samych powodów nie można się również zgodzić ze stwierdzeniem znajdującym się w tabeli 15-3 (str. 590 raportu), że: *„obecność rurociągu NSP2 na dnie morskim może ograniczać budowę przyszłej infrastruktury na dnie morskim. NSP2 nie uniemożliwia jednak budowy jakichkolwiek konstrukcji – wymagane byłyby jedynie konsultacje w przypadku prac prowadzonych w odległości 300 – 500 m od NSP2 w celu uzgodnienia technicznych metod i pewnych środków ostrożności. Ocenia się więc, że rurociąg NSP2 nie uniemożliwia przyszłych projektów, ale będzie musiał być brany pod uwagę w czasie planowania przyszłych projektów, które będą budowane w odległości 300 – 500 m od NSP2. Podsumowując, regionalne oddziaływania transgraniczne na istniejącą i planowaną infrastrukturę w związku z NSP2 będą pomijalne.”* Na podstawie tego zapisu **można sprzecznie wnioskować, iż z jednej strony oddziaływania są pomijalne i nie**

powinny wpływać na planowane zamierzenia inwestycyjne na Bałtyku, z drugiej zaś strony lokalizacja Nord Stream 2 wprowadza ograniczenia wymagające każdorazowo konsultacji, jeśli planowana działalność będzie w odległości 300-500 m od przebiegu gazociągu. W tym miejscu trzeba także zaznaczyć, że niejasna jest skala ograniczeń ewentualnych działań związanych z eksploatacją kruszyw / surowców energetycznych w pobliżu gazociągu. Przykładowo rozdział 10.9.6 raportu Espoo poświęcony wydobyciu surowców naturalnych milczy o **potrzebie wyłączenia z ewentualnej działalności wydobywczej bufora bezpieczeństwa wzdłuż infrastruktury podmorskiej** w celu zagwarantowania jej stateczności, a co za tym idzie bezpiecznej eksploatacji. Tymczasem już na etapie raportu Espoo, **powinna zostać doprecyzowana bezpieczna odległość od osi rurociągu**, która powinna być respektowana przy planowaniu działalności na Morzu Bałtyckim. Co więcej, wydaje się, że Wykonawcy raportu Espoo **nie uwzględnili kumulowania się ograniczeń** wynikających z faktu, iż w przypadku infrastruktury przesyłowej Nord Stream *en bloc* mamy do czynienia z 4 podmorskimi nitkami gazociągu ułożonymi w pewnym rozstawieniu od siebie. W konsekwencji czego, równoleżnikowo przez środek całego Bałtyku przebiega pas ograniczonego użytkowania o szerokości kilku kilometrów (3-4 km), który wymaga każdorazowego uzgodnienia z operatorem sieci przesyłowej w sytuacji, gdy prowadzone są działania w jego pobliżu. Niestety raport Espoo nie podaje precyzyjnych warunków technicznych i środowiskowych, po spełnieniu których będzie możliwe realizowanie przedsięwzięć w pobliżu tego kilkukilometrowego pasa gruntu. Co więcej nie **zarysowuje on ram czasowych takiego procesu uzgodnieniowego** ze spółkami Nord Stream 1 i 2 AG.

Istotną kwestią z punktu widzenia Ministerstwa Energii w analizowanym raporcie Espoo są zagadnienia związane z ewentualnymi oddziaływaniami skumulowanymi wynikającymi z istniejącej lub planowanej do zrealizowania na Bałtyku infrastruktury morskiej. W tym kontekście nie mogło również zabraknąć problematyki związanej z utrudnieniami w ruchu żegludowym oraz ewentualnymi ograniczeniami dla rozwoju portów na Morzu Bałtyckim. Raport Espoo nie jest pozbawiony licznych **niespójności i niekonsekwencji w zakresie kumulacji oddziaływań wynikających ze skrzyżowań przesyłowej infrastruktury podmorskiej**. Dotyczy to w szczególności tak istotnych projektów jak planowany do zrealizowania Gazociąg Bałtycki, który jest wzmiankowany jako projekt będący przedmiotem wspólnego zainteresowania Unii Europejskiej (EU PCI⁴) mający

⁴ Commission Delegated Regulation (EU) 2016/89 of 18 November 2015 amending Regulation (EU) No 347/2013 of the European Parliament and of the Council as regards the Union list of projects of common interest

na celu dalsze wzmocnienie europejskiego wewnętrznego rynku energii. W raporcie Espoo odwołano się jedynie w sposób lakoniczny do tego faktu, stwierdzając w rozdziale 6.6.7 (str.112 raportu), iż: „*Wariantowa trasa korytarza rurociągu krzyżuje się z trasami istniejących i planowanych kabli energetycznych i telekomunikacyjnych, dwoma istniejącymi nitkami rurociągu NSP, a także z ewentualnymi przyszłymi gazociągami Baltic Pipe i BalticConnector.*”

W rozdziale 10.9.8.2 (str. 463 raportu) zapisano, że: „...*Nord Stream 2 AG wraz z odpowiednimi właścicielami kabli podmorskich i rurociągów sporządzi i będzie stosować się do porozumień dotyczących krzyżowań i/lub zbliżania się do NSP2 (Nord Stream 2 – przypis autor). W umowach tych, dla każdego przypadku uzgodnione zostaną metody krzyżowania i środki ostrożności wymagane podczas budowy. W związku z tym oddziaływania na istniejącą i planowaną infrastrukturę z powodu obecności gazociągów i powiązanych konstrukcji będą miejscowe, długoterminowe i o małej intensywności. Zatem oddziaływanie uznaje się za pomijalne*” - powyższy wywód ma **bardzo ogólny charakter**. Pod względem metodyki stosowanej w analizach środowiskowych można w tym rozumowaniu **dostrzec wadę polegającą na dokonaniu oceny oddziaływania na środowisko w oparciu o nieistniejące porozumienia i uzgodnienia**, bez omówienia lokalnych uwarunkowań środowiska morskiego. Z tego to względu, bez podania parametrów brzegowych (*m.in. rekomendowane rozwiązania techniczne, minimalne parametry geotechniczne, preferowane i kompatybilne konstrukcje podwodne z zastosowanymi przez Nord Stream 2 rozwiązaniami*) **jest bezpodstawne, aby a priori dokonać kwantyfikacji oddziaływania**.

Podobnego charakteru zapis znalazł się w rozdziale 13.3.2 (str. 547 raportu): „*Inne zakłócenia mogące wynikać z badań i budowy pobliskich/przecinających trasę instalacji, których montaż przewidziany jest na okres eksploatacji NSP2, uważa się za pomijalne, ponieważ zostaną uwzględnione w ramach współpracy pomiędzy zespołami projektowymi na etapie projektowania.*” - tym samym analogicznie do poprzednio przytoczonej ewaluacji **w sposób nieuprawniony z metodycznego punktu widzenia dokonano oceny oddziaływania na środowisko na podstawie nieznanymi na czas przeprowadzenia analizy ustaleń projektowych**. W tym miejscu można byłoby jedynie stwierdzić, iż działania podejmowane na etapie projektowania będą miały na celu zminimalizowanie ewentualnego ryzyka operacyjnego, a w konsekwencji zwiększenia bezpieczeństwa środowiskowego. Przy czym, już w raporcie Espoo **powinny być wskazane warunki techniczne i środowiskowe**,

które muszą być zastosowane przy projektowaniu, aby osiągnąć zamierzone cele ochrony środowiska morskiego.

Do podobnych wniosków prowadzi analiza rozdziału 14.6 omawiającego przedsięwzięcia wyłączone z dalszej oceny. Znalazło się w nim stwierdzenie, iż: „Skrzyżowania z liniami kablowymi nie będą powodować oddziaływań skumulowanych na żadne elementy środowiska” (str. 583 raportu). Zakłada się, że taka ocena została wnikliwie przeanalizowana przez Wykonawców raportu Espoo. Jednakże **brak jest informacji, czy w tych analizach uwzględniono również oddziaływanie skumulowane wynikające ze skrzyżowania się gazociągu z liniami kablowymi (szczególnie energetycznymi), które może wpłynąć na skuteczność katodowej ochrony przeciwkorozyjnej.** Należałoby uzupełnić ocenę w zakresie adekwatności i efektywności stosowanych zabezpieczeń katodowych w polu elektromagnetycznym.

Podsumowując, w raporcie Espoo powinny być **wylistowane te warunki brzegowe, które będą determinować wykonanie skrzyżowania lub je całkowicie uniemożliwiać** (np. podanie minimalnej głębokości zachowanej dla żeglugi; bezpiecznej grubości warstw separujących pomiędzy krzyżującą się infrastrukturą). To właśnie tak **sprecyzowane parametry będą gwarantować bezpieczną eksploatację infrastruktury przesyłowej, a co za tym idzie utrzymanie odpowiedniej jakości środowiska morskiego w rejonie miejsca skrzyżowania.** Należy tu podkreślić, że określenie tych ograniczeń, jak również środków zapobiegawczych jest możliwe **niezależnie od faktu, iż nie jest jeszcze potwierdzone dokładne miejsce skrzyżowania się planowanych przez inne podmioty gazociągów.** Wskazane byłoby również, aby na etapie raportu Espoo zidentyfikowane były miejsca (np. *zaznaczone odcinki gazociągu na mapie*) na trasie Nord Stream 2, dla których nie jest rekomendowane dokonywanie jakichkolwiek zmian konstrukcyjnych w postaci m.in. skrzyżowań. To albowiem Wykonawca raportu Espoo powinien dysponować **pełnym spektrum wyników badań środowiska morskiego** (m.in. badania geotechniczne, geofizyczne, hydro- i geochemiczne), które mogą **w sposób jednoznaczny implikować ograniczenia w budowie infrastruktury morskiej** (np. *grunty słabonośne, potencjalnie uplynnianie osadów pod dodatkowym obciążeniem, ślady broni chemicznej i możliwa resuspensja zawiesiny ją zawierającą, efektywność antykorozyjnej ochrony katodowej*). Zatem, aby nie ograniczać w sposób istotny innych możliwych form działalności w basenie Bałtyku, jak również w celu wczesnego uwzględnienia w procesie planowania i projektowania przez inne podmioty wszelkich zidentyfikowanych ograniczeń dotyczących ewentualnych skrzyżowań/przekroczeń infrastruktury Nord Stream 2, informacja taka

powinna być częścią raportu Espoo. W przeciwnym razie, **brak informacji o takich ograniczeniach odniesionych do przebiegu gazociągu może w przyszłości skutkować długotrwałym procesem ustalania możliwości zrealizowania inwestycji liniowych krzyżujących się z Nord Stream 2**, co poniekąd stoi w sprzeczności z wdrażaną ideą wczesnego planowania działań o charakterze gospodarczo-społecznym przy uwzględnieniu znanych uwarunkowań środowiska morskiego i jego skutecznej ochronie.

Jednocześnie należy nadmienić, iż Wykonawcy raportu Espoo wykazali się **niekonsekwencją w podejściu do analiz oddziaływań, w tym skumulowanych wynikających ze skrzyżowań z infrastruktura podmorską**. Z jednej strony piszą o znikomym i pomijalnym charakterze tychże oddziaływań (*o czym była mowa powyżej*). Natomiast z drugiej strony w raporcie Espoo pojawia się w rozdziale 14.3 zapis: *„Należy tu dodać, że krajowe raporty OOS wykazały również, że Rurociąg Bałtycki (ang. Baltic Pipe, podmorski gazociąg pomiędzy Danią a Polską) i morskie farmy wiatrowe w obrębie duńskiej i polskiej WSE mogą potencjalnie przyczynić się do wystąpienia oddziaływań skumulowanych. Proces planowania wymienionych przedsięwzięć nie jest jednak na razie na tyle zaawansowany, by można było przewidzieć skutki ich realizacji. Z tego powodu, na poziomie krajowym, nie przeprowadzono ocen pod kątem oddziaływań skumulowanych tych przedsięwzięć i NSP2.”* (str. 562 raportu). Z przytoczonego fragmentu z można wnioskować, że taka ocena nie jest możliwa, tym samym **stawiając w sprzeczności i podważając wykonane przez autorów raportu Espoo analizy oddziaływania**. Potwierdza to wnioskowany w niniejszym komentarzu postulat, aby na etapie raportu Espoo wskazać te wszystkie zidentyfikowane warunki środowiskowe, techniczne i konstrukcyjne, które wpływają na możliwość bezpiecznego wykonania skrzyżowań z inną infrastrukturą podmorską.

Wydaje się również, że Wykonawcy raportu nie uwzględnili wszystkich możliwych i publicznie dostępnych materiałów źródłowych, które dokumentują stan zaawansowania przygotowań i planów związanych między innymi z:

- projektem „Baltic Pipe” (*są to między innymi decyzje zezwalające na układanie i utrzymanie podmorskiego rurociągu na podstawie ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz.U.2016.2145)⁵ wraz z dostępnymi dokumentami planistycznymi/projektowymi⁶*);

⁵ Decyzja Ministra Infrastruktury nr 1/12/09 z dnia 17.12.2009 uzgadniająca lokalizację i sposoby utrzymywania Gazociągu Bałtyckiego Baltic Pipe na obszarze polskiej wyłącznej strefy ekonomicznej (znak: GBmb/076/930558/80/11/09)

- dostępnymi dokumentami, w tym przebiegiem wyznaczonej trasy dla projektu „*Baltic Connector*”.

A zatem **argument podnoszony przez Wykonawców raportu Espoo o niskim stopniu zaawansowania prac nad planowanymi gazociągami** podmorskimi w basenie Morza Bałtyckiego, **nie do końca pokrywa się ze stanem faktycznym, wynikającym chociażby z dostępności odpowiednich materiałów**. W tym zakresie autorzy raportu Espoo powinny dokonać znacznie szerszej i dokładniejszej kwerendy danych, przy większym zaangażowaniu zainteresowanych stron, tj.: podmiotów realizujących wyżej wymienione projekty, jak również właściwych organów administracji publicznej w krajach, w których planowana jest ich realizacja.

Na koniec chciałem się odnieść również do przeprowadzonych dla potrzeb Nord Stream 2 badań przyrodniczych lub wykorzystania danych archiwalnych, a w szczególności ich spójności, adekwatności w stosunku do tego zamierzenia inwestycyjnego, co w konsekwencji wpłynęło na możliwość wnioskowania odnośnie potencjalnych oddziaływań na bałtyckie populacje roślin i zwierząt, a także zachowanie odpowiedniego stanu siedlisk.

W rozdziale 10.9.5.2 (str.458 raportu) zapisano, iż: *„NSP2 przecina szlaki żeglugowe na płytkich obszarach (mniej niż 20 m głębokości) wyłącznie na wodach niemieckich (patrz Tab. 9-31), gdzie NSP2 przecina północne (szlak żeglugowy 20) i zachodnie podejście do polskich portów w Szczecinie i Świnoujściu. Według oceny ryzyka, przeprowadzonej dla gazociągów Nord Stream 2, gazociągi mogą być układane na dnie morskim na głębokości wody wynoszącej 17,0 m i głębszej bez dodatkowej ochrony. W rejonie północnego podejścia, głębokość wód waha się od 18,0 m do 18,1 m i tu gazociągi są położone na dnie morskim. Zewnętrzna średnica gazociągów wynosząca 1,5 m zapewnia co najmniej 16,6 m słupa wody nad gazociągami. Analiza danych AIS ze statków żeglujących po północnym podejściu portów w Szczecinie i Świnoujściu określiła maksymalne zanurzenie na 12,9 m.”* – **nie wydaje się jednak, aby wszystkie dane dotyczące warunków żeglugowych zostały przeanalizowane w raporcie Espoo**, gdyż we wcześniejszym miejscu (rozdz. 9.9.4, str. 268 raportu) stwierdzono, że nie korzystano z danych AIS dla polskich szlaków żeglugowych: *„Wszystkie kraje członkowskie HELCOM za wyjątkiem Polski wyraziły zgodę na pozyskanie tych danych od DMA na potrzeby NSP2. W związku z tym wykresy na mapach ruchu żeglugowego*

Decyzja Urzędu Morskiego w Szczecinie z dnia 08.01.2010 zezwalająca na układanie i utrzymanie na obszarze morze terytorialnego Rzeczypospolitej Polskiej podmorskiego rurociągu: Gazociągu Bałtyckiego / Baltic Pipe (znak: GPG 1 – 61222/1-11/09)

⁶ DONG Naturgas A/S. 2001: *BalticPipe, Offshore Pipeline. Environmental Impact Assessment.*

w Atlasie (SH-01-Espoo–SH-07-Espoo) nie obejmują obecnie danych zebranych ze stacji bazowych wyposażonych w AIS w Polsce.”

Na tej podstawie można wnioskować, iż w raporcie Espoo **nie uwzględniono tras żeglugowych z Polski i ich skrzyżowań z Nord Stream 2**, a tym samym **brak informacji o głębokości wody w obrysie trasy żeglugowej, co może powodować utrudnienia w przypadku jednostek o większym zanurzeniu**. Należy przypuszczać, iż ułożenie gazociągu może trwale ograniczyć możliwość ewentualnego rozwoju portów w Szczecinie/Świnoujściu w sposób ostateczny limitując głębokość zanurzenia jednostek korzystających z tychże portów. Zatem stwierdzenie, iż: *„Można zatem stwierdzić, że nie ma żadnego wpływu na ruch statków ze względu na obecność konstrukcji gazociągu na dnie morskim.”* (str. 458 raportu) – jest prawdziwe tylko w stosunku do aktualnego ruchu statków na tej trasie, i **nie uwzględnia w żadnym stopniu potencjalnych planów rozwoju portów (brak odniesienia do możliwości przyjmowania przez te porty jednostek pływających o większym zanurzeniu)**.

Należy również zauważyć, że część raportu Espoo dla gazociągu Nord Stream 2 poświęcona badaniom przyrodniczym charakteryzuje się dużym stopniem ogólności. Przedstawiono w nim **szcątkowe opisy metodyki badań poszczególnych elementów środowiska**, a także okrojone wyniki tychże badań wraz z odniesieniem do obowiązujących norm. Co prawda, zamieszczono w raporcie Espoo wyjaśnienie *„badania były wykonywane w różnych zakresach, czytelnik odsyłany jest do oryginalnych dokumentów w celu zapoznania się z opisami metodologii, celami badań, analizowanym przedziałem czasowym oraz podstawowymi założeniami.”* (rozdz. 9.1, str. 158 raportu), tym niemniej nie podano ich nazw ani lokalizacji. Ponadto w przypadku nieznamomości języków rosyjskiego, fińskiego, szwedzkiego, duńskiego czy niemieckiego możliwość odszukania brakujących informacji jest ograniczona lub całkowicie uniemożliwiona.

Zgodnie z treścią opracowania *„przeprowadzono pewną liczbę terenowych badań środowiskowych w celu zapewnienia solidnej podstawy dla opisu sytuacji wyjściowej i późniejszej oceny oddziaływania na środowisko”* (rozdz. 9.1, str. 157 raportu), jednak w treści nie rozwinięto tego zagadnienia. Z informacji zamieszczonych w tabeli 9-1 (rozdz. 9.1, str. 158 raportu) wynika, że **badania wzdłuż trasy NS2 przeprowadzono w latach 2015-2016 w krajach pięciu stron pochodzenia (RU, FI, SE, DK, DE), przy czym ich zakres był zróżnicowany**. Skoro nie badano:

- w Finlandii: zmętnienia, cząstek stałych, prądów, bojowych środków chemicznych, planktonu, flory (*roślin wyższych i makrofitów*), ryb, ptaków i ssaków morskich;

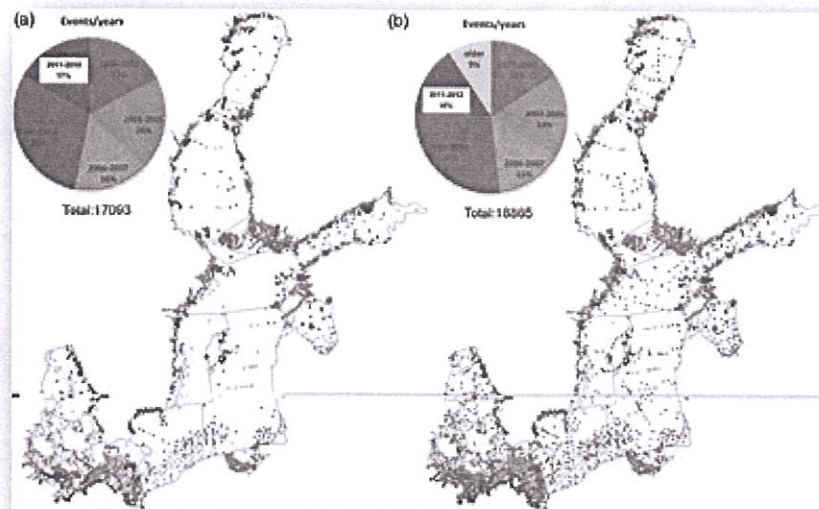
- w Szwecji: zmętnienia, cząstek stałych, prądów, zanieczyszczeń organicznych, pierwiastków biogennych, ogólnego węgla organicznego, bojowych środków chemicznych, planktonu, flory (*roślin wyższych i makrofitów*), ryb, ptaków i ssaków morskich;
 - w Danii: zmętnienia, cząstek stałych, prądów, zanieczyszczeń organicznych, pierwiastków biogennych, ogólnego węgla organicznego, bojowych środków chemicznych, planktonu, flory (*roślin wyższych i makrofitów*), ryb, ptaków i ssaków morskich;
 - w Niemczech: zmętnienia, cząstek stałych, prądów, zanieczyszczeń organicznych, pierwiastków biogennych, ogólnego węgla organicznego, bojowych środków chemicznych, planktonu;
- trudno uznać ich wyniki za wystarczające do przeprowadzenia rzetelnej analizy oddziaływania na środowisko, w tym oddziaływań w kontekście transgranicznym. Dodatkowo we wszystkich krajach pominięto nietoperze migrujące w obszarze morza Bałtyckiego.

Zgromadzenie danych bazowych o wyżej wskazanych elementach należy uznać za pożądane w kontekście zaleceń oraz doświadczeń co do sposobu i zakresu prowadzenia badań, analiz ilościowych i jakościowych, a także konieczności zapewnienia właściwej ochrony środowiska w obszarze wód morskich, zamieszczonych w aktach prawnych i publikacjach fachowych, takich jak:

- Dyrektywa 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008r. *ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego*;
- Dyrektywa 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009r. *w sprawie ochrony dzikiego ptactwa*;
- Dyrektywa 2000/60/WE z 23 października 2000r. *ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej*;
- Dyrektywa 92/43/EWG z 21 maja 1992r. *w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory*;
- *Manual for Marine Monitoring in the COMBINE Programme of HELCOM*, Helcom 2015;
- *Guidelines for coordinated cost - effective future monitoring of marine wintering birds*, Helcom 2015;
- *Guidelines for SEAL abundance monitoring in the HELCOM area*, Helcom 2014;
- *Waterborne Pollution Load Guidelines*, Helcom 2006.

Autorzy raportu Espoo w części dotyczącej elementów środowiska morskiego Bałtyku odwołują się do licznych publikacji i badań. Należy jednak zauważyć, że **badania te prowadzone były stosunkowo dawno, a ich przedmiotem nie było zbadanie warunków przyrodniczych obszaru lokalizacji NS2**. I tak w przypadku:

1. **Fitoplanktonu** – powołano się na **wyniki z 2012r.** (rozdz. 9.6.1.1, str. 195 raportu), przy czym brak struktury taksonomicznej, liczebności i biomasy fitoplanktonu.
2. **Zooplanktonu** – powołano się na **publikację z 2010r.** (rozdz. 9.6.1.2, str. 197 raportu), przy czym brakuje informacji o strukturze taksonomicznej, liczebności i biomasy mezozooplanktonu.
3. **Fitobentosu** - powołano się na **wyniki z 2010r.** (rozdz. 9.6.2.1, str. 198), przy czym nie podano składu taksonomicznego i biomasy.
4. **Makrozoobentosu** – powołano się na publikację z 2016r. (rozdz. 9.6.2.2, str. 199 raportu) wykorzystującą **dane gromadzone w latach 2000-2013**, przy czym przypuszczalnie niewielka część punktów ilustrujących miejsca poboru próbek znajduje się wzdłuż trasy NS2 (*por. rycina poniżej*). Dodatkowo nieznan jest skład taksonomiczny, liczebność i biomasa poszczególnych taksonów.

Źródło: <https://academic.oup.com/icesjms/article/73/4/1196/2458890/The-Baltic-Sea-scale-inventory-of-benthic-faunal>

5. **Ichtiofauny** – powołano się na **badania z 2011r. dla dorsza i śledzia**, dla szprota i łososia przywołano dane z badania rosyjskiej części (rozdz. 9.6.3, str. 206 raportu), przy czym brakuje informacji o strukturze taksonomicznej, liczebności i biomasy ryb w odniesieniu do narzędzia połowowego, wskaźników wydajności połowowej,

rozmieszczeniu i zagęszczeniu gatunków ryb stwierdzonych w obszarze badań, strukturze wielkościowej, wiekowej i płciowej, stopniu dojrzałości gonad, napelnieniu żołądków ryb pokarmem.

6. Awifauny

- **Przybrzeżna strefa rosyjska** - wykonano aerofotogrametrię w okresie **kwiecień-maj 2016r.** (rozdz. 9.6.5.2, str. 219 raportu), przy czym nie podano liczebności poszczególnych gatunków gniazdujących i odpoczywających (*liczebność ptaków przedstawiona na diagramach kołowych*);
- **Wody niemieckie** – badania ptaków morskich prowadzono w terminie **wrzesień 2015-sierpień 2016r.** (rozdz. 9.6.5.2, str. 221 raportu) na większości trasy w obszarze Zatoki Pomorskiej;
- **Przybrzeżna strefa niemiecka** – odesłanie do wyników badań dla obszaru od granicy niemieckiej WSE do punktu lądowania z **2017r.**, brak natomiast szczegółowych opisów.

7. Ssaków morskich

- **Morświny** - powołano się na **wyniki projektu SAMBAH z 2016r.**, przy czym dla znacznej części obszaru Morza Bałtyckiego brakuje danych o ich obecności (rozdz. 9.6.4.1, str. 208-210 raportu);
- **Foki pospolite** – przywołano **opracowanie z 2016r.**, (rozdz. 9.6.4.2, str. 210 raportu), przy czym brak ich liczebności i lokalizacji względem gazociągu;
- **Foki szare** – powołano się na **dane z 2016r. dla rosyjskiej części gazociągu** i zgromadzone w ramach projektu BALSAM (*HELCOM*), realizowanego w latach 2013-2015 (rozdz. 9.6.4.4, str. 212-213 raportu).

8. Badań hydrochemicznych

- Temperatura - wg badań z **okresu 2000-2015r.** (rozdz. 9.2.2.3, str. 173 raportu);
- Warunki tlenowe - wg badań za **okres 2012-2015r.** (rozdz. 9.2.2.4, str. 174 raportu);
- Zasolenie – wg danych za **okres 2000-2015r.** (rozdz. 9.2.2.1, str. 170 raportu);
- Zawartość chlorofilu a – według **danych z 2012r.** (rozdz. 9.6.1.1, str. 196 raportu);
- Biogeny – dane z okresu **2000-2015r.** (rozdz. 9.2.2.5, str. 176 raportu);
- metale ciężkie – według **danych z 2006r.** oraz za **okres 1993-2005** (rozdz. 9.2.2.6, str. 177 raportu);
- WWA - według danych za **okres 1994-1998** (rozdz. 9.2.2.7, str. 178 raportu);
- PCB - według danych za **okres 1994-1998** (rozdz. 9.2.2.7, str. 178 raportu);

- Indeks oleju mineralnego - stężenie ropy naftowej według danych za **okres 1994-1998** (rozdz. 9.2.2.7, str. 178 raportu)
- przy czym, brak jest nawiązania do zawartości węgla organicznego czy odczynu pH.

9. Badania geochemiczne

- zawartości węgla organicznego, metali, wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (*WWA*), azotu, fosforu, polichlorowanych bifenyli (*PCB*), heksachlorobenzenu (*HCB*), heksachlorocykloheksanu (*suma HCH*), zawartość chlordanów, zawartości DDT, stężenie związków cynoorganicznych (TBT, DBT, MBT) - stężenie według **badania z 2015 i 2016r.** (por. Załącznik 4)
- przy czym brak danych o uziarnieniu, stratach przy prażeniu (*LOI*) i zawartości olei mineralnych.

Pośród wszystkich ww. informacji **nie ma natomiast szczegółowych danych z przeprowadzonych w latach 2015-2016 badań przyrodniczych**, o których mowa w rozdziale 9.1, (str. 158 raportu Espoo).

Także Atlas Espoo stanowiący zbiór map geograficznego rozmieszczenia parametrów biologicznych, chemicznych i fizycznych w Morzu Bałtyckim wokół planowanego rurociągu podmorskiego nie dostarcza aktualnych i pełnych informacji. Dla przykładu:

1. rozmieszczenie chlorofilu a na powierzchni **dotyczy lat 2004-2012** (por. PE-01-Espoo, PE-02-Espoo, str. 35-36);
 2. rozmieszczenie flory dennej określono jako prawdopodobne, oparte na **modelu z 2013r.** (por. BE-01-Espoo, str. 38);
 3. brakuje danych o występowaniu morświna (por. MA-01-Espoo, str. 41) w znaczącej części basenu Morza Bałtyckiego;
 4. obszary zimowania, odpoczynku i żerowania ptaków wędrownych zaprezentowano według wyników **badania z 2010r** (por. BI-02-Espoo, str. 44);
 5. rozmieszczenie tarlisk dorsza, śledzia i szprotki przedstawiono według **danych z 2012 r.** (por. FI-01-Espoo, str. 40)
- co uprawnia uznanie **materiałów za niemiarodajne między innymi w kontekście mobilności populacji czy dynamiki procesów.**

Mając na uwadze powyższe należy również wskazać kilka uwag szczegółowych takich jak:

1. Na rysunku 9-22 (str. 209 raportu) wykorzystano podobnej wielkości symbole graficznych do obrazowania różnych przedziałów liczbowych (*liczby sekund*

obecności morświnów dziennie) na tej samej mapie. Taka prezentacja danych może prowadzić do **błędnej percepcji i oceny występowania dwóch subpopulacji morświna na Bałtyku**. Symbole powinny być ujednolicone do wspólnych przedziałów liczbowych;

2. **Brak ujednoliconych danych porównawczych dotyczących wielkości połowów na Bałtyku** - na rys. 9-39 (str. 272 raportu) dane dla Polski odnośnie połowów z lat 2009-2013, dla innych państw EU z lat 2010-2014;
3. W rozdziale 9.9.8.2 „*Rurociągi*” (str. 279 raportu), **brak jest informacji na temat „Baltic Pipe”** – przy czym, informacje na jego temat pojawiają się w innych częściach opracowania. Brak jest informacji dotyczących warunków skrzyżowania z gazociągami podmorskimi;
4. W rozdziale 9.13 odwołano się do mapy MU-02-Espoo w Atlasie. Po przeanalizowaniu opracowania kartograficznego wydaje się, że **jako „obszar priorytetowy dla projektu” w kontekście występowania amunicji powinien być ujęty cały odcinek przylegający do miejsc zatopienia broni chemicznej na E od Bornholmu**;
5. W rozdziale 9.14.2.3 dokonano porównania wyników badań geochemicznych uzyskanych dla Nord Stream 2 z poprzednimi wynikami. Na tej podstawie stwierdzono, iż: „*Ilość próbek zawierających BŚCh była wyższa podczas badań NSP2 (2015) w porównaniu z badaniami NSP (2008-2012)*” (str. 309 raportu); Wydaje się, iż **przytoczone uzasadnienie tego faktu odnośnie zmian w metodyce badań i zwiększenia wykrywalności / czułości metod jest możliwym wytłumaczeniem, choć nie jedynym**, które wyjaśniałoby odnotowane zwiększenie próbek z zawartością bojowych środków chemicznych (*BŚCh*). **Być może w warunkach morskich doszło do znacznego uwolnienia się tychże substancji pomiędzy przytaczanymi datami poboru próbek**. W świetle uzyskanych danych wydaje się, iż **zastosowane wnioskowanie nie wyczerpuje wszystkich możliwości, a co za tym idzie informacje te powinny zostać potwierdzone i sprawdzone poprzez wykonanie dodatkowej serii badań**;
6. Zalecane byłoby dla wyników modelowania dyspersji i ponownej sedymentacji osadów (rozdz. 10.1.2, str. 314-317 raportu) **podanie również maksymalnej/średniej odległości od osi przebiegu gazociągu jako zasięgu potencjalnego oddziaływania**. Podane dla wybranych miejsc wyniki w postaci powierzchni występowania przyjętych

- stężeń osadu (*zmętnienia*), nie odzwierciedlają w pełni charakteru i zasięgu oddziaływania ani jego potencjalnego wpływu na strony narażone;
7. W rozdziale 10.1.3.2 (str. 320-321 raportu) podane zostały **różne progowe wartości natężenia hałasu (TTS i PTS) dla różnych działań podejmowanych w trakcie układania gazociągu (*usuwanie amunicji i układanie materiału skalnego*)**. Wydaje się, że wrażliwość poszczególnych receptorów (grup organizmów) powinna być taka sama, niezależnie od źródła pochodzenia podwodnego hałasu o takim samym natężeniu. Jeśli występują w tym zakresie różnice, które są prezentowane w raporcie Espoo (również w tab. 10-39), to wymagałoby to **uwzględnienie szerszego komentarza w dokumencie**;
 8. W tabeli 10-20 (str. 344 raportu) oraz w rozdziale 1.2.3.2 (str. 344 raportu) zostało stwierdzone, że: *„Chociaż część emisji zanieczyszczeń powietrza i gazów cieplarnianych ze statków może z czasem przekroczyć granice państw, będą one na tym etapie rozcieńczone do tego stopnia, że nie będzie możliwe ich wykrycie powyżej wartości tła. W związku z powyższym nie stwierdzono się żadnych potencjalnych oddziaływań transgranicznych.”* Wydaje się, że taka ocena **nie do końca odpowiada możliwym do zaobserwowania oddziaływaniom**. Możliwe będzie bowiem **uwalnianie gazów do atmosfery (zwłaszcza w strefie przygranicznej)**, które skutkować będzie oddziaływaniami przekraczającymi granice państw. Należy przy tym podkreślić, iż to oddziaływanie transgraniczne będzie miało stosunkowo niewielki zasięgu i znaczenie. Jednakże nie można się zgodzić ze stwierdzeniem, że nie będzie „*żadnego*” oddziaływania;
 9. W rozdziale 14.3.5 (str. 572 raportu) opisującym potencjalne skumulowane oddziaływanie Nord Stream 2 z wydobyciem piasku i żwiru z morza w Południowej Ławicy Midsjö w obrębie polskiej WSE (Polska) jest odesłanie do mapy PP-01-Espoo w Atlasie. Przy czym na tejże mapie działalność ta zaprezentowana jest po szwedzkiej stronie wyłącznej strefy ekonomicznej – wymaga korekty;
 10. W niektórych częściach raportu Espoo wątpliwości budzi jakość tłumaczenia na język polski, m.in.: brak dopełnienia w zdaniu w rozdziale 10.13.1.1. (str. 503 raportu) *„Aby ocenić, czy bryły będą poruszane przez prądy i fale, została przeprowadzona /326//327/.”*; czy też w rozdziale 15.4.2.6 (str. 619 raportu) dotyczącym oceny potencjalnego transgranicznego oddziaływania na środowisko w Polsce pojawia się sformułowanie: *„Litwa dzieli granice WSE z Niemcami, Danią i Szwecją...”*. Zalecana w tej mierze byłaby większa i dokładniejsza kontrola jakości tłumaczenia.

Z wyrazami szacunku,

Michał Kurtyka

podsekretarz stanu

dokument podpisany elektronicznie

110464.304129.207632

Do wiadomości:

Pan Piotr Naimski, Pełnomocnik Rządu ds. Strategicznej Infrastruktury Energetycznej

UPP - Urzędowe Poświadczenie Przedłożenia

Identyfikator Poświadczenia: ePUAP-UPP11905002

Adresat dokumentu, którego dotyczy poświadczenie

Nazwa adresata dokumentu: GENERALNA DYREKCJA OCHRONY ŚRODOWISKA

Identyfikator adresata: gdosgovpl

Rodzaj identyfikatora adresata: ePUAP-ID

Nadawca dokumentu, którego dotyczy poświadczenie

Nazwa nadawcy: Ministerstwo Energii

Identyfikator nadawcy: MEnergii

Rodzaj identyfikatora nadawcy: ePUAP-ID

Dane poświadczenia

Data doręczenia: 2017-06-24T09:51:44.197

Data wytworzenia poświadczenia: 2017-06-24T09:51:44.197

Identyfikator dokumentu, którego dotyczy poświadczenie: DOK16751630

Dane uzupełniające (opcjonalne)

Rodzaj informacji uzupełniającej: Źródło

Wartość informacji uzupełniającej: Poświadczenie wystawione przez platformę ePUAP

Rodzaj informacji uzupełniającej: Identyfikator ePUAP dokumentu

Wartość informacji uzupełniającej: 16751630

Rodzaj informacji uzupełniającej: Informacja

Wartość informacji uzupełniającej: Zgodnie z art 39¹ par. 1 k.p.a. pisma powiązane z przedłożonym dokumentem będą przesyłane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Rodzaj informacji uzupełniającej: Pouczenie

Wartość informacji uzupełniającej: Zgodnie z art 39¹ par. 1d k.p.a. istnieje możliwość rezygnacji z doręczania pism za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Dane dotyczące podpisu

Poświadczenie zostało podpisane - aby je zweryfikować należy użyć oprogramowania do weryfikacji podpisu

Lista podpisanych elementów (referencji):

referencja ID-f773b321-58b1-11e7-922f-005056881d74 :

referencja ID-f773da30-58b1-11e7-922f-005056881d74 : e-koperta%20do%20wysy%C5%82ki.xml

referencja ID-f77bf082-58b1-11e7-922f-005056881d74 : #ID-f77bf080-58b1-11e7-922f-005056881d74

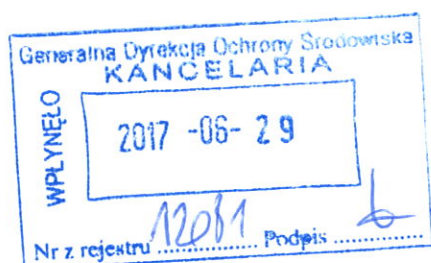
MINISTERSTWO ENERGII

Departament Ropy i Gazu

Warszawa, 28 czerwca 2017 r.

DRO.I.522.8.2017

IK: 110464

Pani
Katarzyna Twardowska
Zastępca Dyrektora
Departament Ocen Oddziaływania
na Środowisko
Generalna Dyrekcja Ochrony
Środowiska

Szanowna Pani Dyrektor,

w nawiązaniu do dotychczasowej korespondencji Ministerstwa Energii (pisma z dnia 2 i 23 czerwca 2017 r., sprawa nr DRO.I.522.8.2017) dotyczącej raportu o oddziaływaniu na środowisko dla gazociągu Nord Stream 2 w ramach postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, przekazuję poniżej listę pytań związanych z planowanym przedsięwzięciem pod kątem środowiskowym, zwracając się uprzejmie z prośbą o ich uwzględnienie w ostatecznym stanowisku Polski do ww. raportu, podkreślając, że Polska oczekuje rzetelnej i merytorycznej odpowiedzi, niepozostawiającej możliwości dowolnej interpretacji.

Pytania te są pochodną wielu brakujących informacji, które nie zostały uwzględnione w dotychczas prezentowanej przez inwestora dokumentacji, a także brakiem odpowiedzi na pytania skierowane do wnioskodawcy w toku procedury scopingowej oraz na spotkaniach informacyjnych z Nord Stream 2 AG: w 2016 r. w Warszawie oraz w 2017 r. w Szczecinie:

1. Czy spółka Nord Stream 2 AG zamierza opublikować studium wykonalności przygotowane w 2012 r. Czy zamierza wskazać zalecenia, które zostały wdrożone przy przygotowaniu projektu budowy gazociągu?
2. Jakie procedury prawa UE i prawa międzynarodowego zostały zastosowane przy doborze dostawców materiałów oraz usług na potrzeby procesu projektowania i budowy gazociągu?
3. Czy spółka Nord Stream 2 AG zamierza opublikować dokumentację przetargowe i oceny przesłanych ofert, również w kontekście obszarów analizowanych w Raporcie Espoo?

4. W jaki sposób Raport Espoo uwzględnia standardy środowiskowe i społeczne Międzynarodowej Korporacji Finansowej (IFC)?
5. Z jakich przyczyn zdecydowano się wybrać podmorską trasę przez Zatokę Fińską jako optymalny obszar przebiegu gazociągu na podstawie studium *North Transgas* (1995-2000)?
6. W jakim stopniu wnioski studium *North Transgas* znalazły odzwierciedlenie w przedstawionym przez inwestora kształcie projektu gazociągu Nord Stream 2?
7. Jaki zakres dynamiki środowiskowej, tj. przemian szeregu rodzaju zmiennych i czynników środowiskowych został uwzględniony przy powielaniu wniosków ze studium *North Transgas* w procesie planowania gazociągu Nord Stream 2?
8. Z jakiego powodu opisy i mapy przedstawione w kontekście wariantowania tras na szwedzkich, duńskich oraz niemieckich wodach terytorialnych nie powołują się na naukowe kwerendy (np. CHEMSEA) w kwestii wytypowania akwenów zatopienia broni chemicznej, ograniczając się do spekulatywnych stwierdzeń o występowaniu bądź jego braku co do obszarów zatopionej broni na danym obszarze?
9. Czy wykluczenie trasy przewidującej wejście na ląd rurociągu w miejscowości Mukran, ze względu na aktywność turystyczną na wyspie Rugia, przecięcie tego wariantu trasy z obszarami wojskowymi, obszarami raf oraz obszarami ochrony ptaków nie poddaje w wątpliwość zlokalizowania w tym mieście placu do składowania rur, co będzie wiązać się z częstymi trasami jednostek pływających zaangażowany w proces układania rur , a tym samym będzie wpływać na uwzględnione przy wykluczeniu tego wariantu przedmioty ochrony?
10. Skoro wariant trasy zakładający wejście rurociągu na ląd w Mukran został odrzucony, także ze względu na potencjalne oddziaływanie na tereny prywatne, dlaczego jako miejsce obligatoryjnej kompensacji środowiskowej wskazano rolnicze obszary na wyspie Rugia?
11. Dlaczego w kwestii wyboru wariantu przekroczenia linii brzegowej pomiędzy opcją bezwykopową a wykopową w Rosji wciąż nie określono, która metoda zostanie zastosowana, biorąc pod uwagę minimalizację ingerencji środowiskowej, jak uczyniono to w przypadku wejścia na ląd rurociągu w Niemczech dla zachowania znacznych terenów lesistych (mikrotunel jako konstrukcja bezwykopowa)?
12. Czy w kontekście wartości środowiskowej Rezerwatu Kurgalskiego, przez który ma bieć lądowa część gazociągu na terenie Federacji Rosyjskiej, nie jest wskazane

zastosowanie metody bezwykopowej pomimo znacznie dłużej niż w Niemczech trasy odcinka?

13. Czy fakt wciąż nieokreślonego sposobu przekroczenia linii brzegowej z Rosją ze względu na trwające analizy, nie jest sposobem na wyłączenie tego zagadnienia z procesu publicznych konsultacji i nie ma służyć późniejszemu przyjęciu wariantu bliższego aspektom ekonomicznym, aniżeli środowiskowym?
14. Kwestia doboru statku układającego rury jest uzależniona od szeregu zmiennych, które dotyczą dokładnego określenia aspektów środowiskowych i technicznych danych obszarów przebiegu trasy gazociągu. Ponieważ zagadnienie te pozostawiono w Raporcie Espoo sprawą otwartą, nasuwa się pytanie, czy nie jest to przejawem niekompletności specyfikacji technicznej projektu budowy gazociągu, a przez to oceny jej oddziaływania środowiskowego?
15. Czy w trakcie procesu układania rur gazociągu Nord Stream 1 miały miejsce sytuacje nieprzewidziane, niebezpieczeństwa lub szkody środowiskowe wygenerowane przez statek układający rury?
16. Jakie konkretne kryteria oraz wymogi transportu morskiego i lądowego w kontekście oddziaływań na środowisko stały się podstawą wyboru lokalizacji zakładów nakładania powłok obciążających oraz placów składowych?
17. Jakie kamieniołomy zostaną wykorzystane do dostarczenia skał na potrzeby podstawy rurociągów, tam gdzie będzie to konieczne?
18. Jaką emisję spalin wygenerują samochody ciężarowe, wykorzystywane do przewożenia materiału skalnego na przycumowane statki?
19. Dlaczego Raport Espoo nie został sporządzony dopiero po wykonaniu wszelkich niezbędnych badań środowiska morskiego m.in. pod kątem badań przyrodniczych i wpływu na ekosystemy morskie, badań geofizycznych, geotechnicznych, hydrotechnicznych czy też analiz występowania zatopionej broni chemicznej oraz amunicji na dnie Morza Bałtyckiego?
20. Czy zdaniem spółki Nord Stream 2 AG spekulacyjne wariantowanie tras przebiegu gazociągu, bez rozczenia dna morskiego w tym zakresie, nie dowodzi nierzetelności i przedwczesności poddawanej procesowi konsultacji oceny oddziaływania na środowisko?
21. Czy inwestor prowadząc badania na występowanie na trasie przebiegu gazociągu amunicji zamierza posługiwać się jednostką sub-bottom profiler, jako najskuteczniejszą i najmniej inwazyjną dla środowiska?

22. Czy zawarcie wśród środków łagodzących występowanie amunicji na dnie morskim jej unikania poprzez lokalną zmianę trasy nie doprowadzi do arbitralnych i niedostatecznie zbadanych pod względem konsekwencji środowiskowych zmian przebiegu gazociągu?
23. W jaki sposób, jakimi narzędziami i wykonawcami miałyby być przenoszona amunicja? Według jakich standardów i procedur miałyby się to odbywać? Jakimi procedurami będzie kierować się wówczas proces układania rur? Czy na ten czas praca zestawu inżynierskich jednostek pływających ulegnie wstrzymaniu? Jak wpłynie to na środowisko naturalne?
24. Jaka jest skuteczność kompensacji hałasu wywołanego detonacją broni chemicznej przez kurtyny bąbelkowe?
25. Jaka technologia będzie w tym zakresie stosowana, biorąc pod uwagę materiały naukowe (m.in. CHEMSEA), poddające w wątpliwość skuteczność tej metody kompensacji?
26. W jakim maksymalnym stopniu może dojść do zmiany trasy gazociągu w przypadku ewentualnego znalezienia broni chemicznej na szwedzkich wodach terytorialnych? W jaki sposób zostanie wówczas dochowany obowiązek oceny oddziaływania na środowisko zmienionej trasy oraz jak zostanie przeprowadzona polityka informacyjna w tym względzie? Czy nie sugeruje to pozostawienia pola do szybszego i jednocześnie mniej rzetelnego wariantowania trasy, niejako ad hoc, na etapie układania rur?
27. Jakie skutki w funkcjonowaniu morskiej fauny wywołują odstraszacze w postaci środków akustycznych? Jakiego rodzaju jest to technologia?
28. Czy istnieją materiały podsumowujące/ ewaluacyjne z przebiegu procesów usuwania amunicji, dokonywanych przy okazji układania rur gazociągu Nord Stream 1?
29. W Raporcie Espoo określono, że usuwanie amunicji w Zatoce Fińskiej nie wpłynie na żywotność i funkcjonowanie morświnów. Czy ta sama ocena dotyczy innych, zidentyfikowanych w toku badań, obszarów występowania amunicji? To znaczy, czy inwestor zamierza każdorazowo oceniać zagrożenie dla populacji morświnów i innych organizmów żywych, w przypadku znalezienia kolejnego obszaru występowania amunicji?
30. Jakie kryterium przyjęto do oceny oddziaływania środków łagodzących występowanie amunicji na gatunki występujące w Morzu Bałtyckim, skoro wystąpienie takich obszarów jest w Raporcie Espoo kwestią otwartą?

31. Czy w związku z tym, dodatkowe badania dna morskiego pod kątem występowania amunicji nie wymagają również oceny pobliskich obszarów pod względem liczebności gatunków chronionych?
32. Dlaczego wobec istnienia naukowych opracowań (raport CHEMSEA) w Raportcie Espoo stwierdzono, że wiedza o oddziaływaniu bojowych środków chemicznych (BŚCh) jest fragmentaryczna?
33. Jaka będzie dokładna ingerencja w dno morskie przy okazji wstępnych i następczych prac wykopowych oraz układania materiału skalnego lub żwiru?
34. Czy przy okazji tych operacji nie dojdzie do przedostania się fosforanów i azotanów z gleby do wody morskiej?
35. Dlaczego Raport Espoo nie zawiera oszacowania ryzyka pogorszenia stanu wody Bałtyku w wyniku przywołanych prac ingerujących w dno morskie i skutków tego zjawiska dla fauny i flory?
36. Czy zapowiadane rozszerzanie stref beztlenowych oraz dodawanie substancji aktywnych biologicznie do wody w czasie prób ciśnieniowych nie wpłynie na gwałtowną degradację stanu wód Morza Bałtyckiego?
37. Czy w kontekście raportu *Thünen Institute of Fishing Ecology* nt. wzrostu zachorowalności ryb na nowotwory, skutkiem skażenia Bałtyku bronią chemiczną i zanieczyszczeniem wody morskiej Raport Espoo nie powinien zostać poddany rewizji w zakresie wpływu dyspersji osadów na zarybienie Morza Bałtyckiego?
38. Dlaczego z analizy wyłączono ocenę oddziaływania substancji zanieczyszczających i/lub pierwiastków biogennych na faunę i florę? Raport Espoo nie przedstawia przekonującej argumentacji o rzekomej pomijalności tego typu oddziaływania.
39. Dlaczego analiza dotycząca przemieszczania się osadów pod wpływem prądów dennych nie dotyczy możliwości wzruszenia amunicji i broni chemicznej, zalegającej na dnie Morza Bałtyckiego?
40. Dlaczego Raport Espoo nie odnosi się do tez o możliwym powstaniu nowych rowów podwodnych w obszarach przybrzeżnych na skutek skumulowania efektów zmiany profilu dna morskiego?
41. Czy odprowadzenie wody morskiej, którą zostaną początkowo zalane rury z powrotem do Morza Bałtyckiego, gdzie rzekomo ma się rozcieńczyć nie zanieczyści wody morskiej, biorąc pod uwagę, że wcześniej będzie zawierała wodorosiarczan sodu? Przeprowadzone oszacowania w tym względzie wydają się nieprzekonywujące.

42. Jaki jest przedział rozbieżności dotyczący założeń dokonanych przy szacowaniu zasięgu hałasu podmorskiego?
43. Jaki jest przedział rozbieżności dotyczący założeń dokonanych przy szacowaniu skali dyspersji osadów?
44. Jakie jest ryzyko, że porównanie wrażliwości na bodźce innych gatunków zwierząt, wobec niekompletności danych w tym zakresie co do niektórych gatunków może wywołać znaczące szkody w trwałości populacji danych gatunków?
45. Czy uwalnianie cynku i innych metali z anod w okresie eksploatacji gazociągu nie spowoduje ogólnego wzrostu stężenia tych metali w wodzie morskiej?
46. Jakie dokładnie środki łagodzące zostaną zastosowane dla ewentualnego zabezpieczenia znalezisk pozostałości osadnictwa z epoki kamienia?
47. Dlaczego Raport Espoo nie zestawia i nie analizuje przebiegu gazociągu pod kątem planowanych przedsięwzięć na Bałtyku?
48. Dlaczego Raport Espoo nie uwzględnia planów rozwoju portów w krajach Bałtyckich? Przedstawiciele portu Szczecin-Świnoujście wskazują, że budowa infrastruktury może utrudnić plany zagłębienia zachodniego toru podejściowego, co jest warunkiem koniecznym dla planu rozwoju portu, który zakłada budowę zespołu głębokowodnych terminali kontenerowych i masowych.
49. Dlaczego nie wykonano badania propagacji hałasu związanego z detonowaniem zatopionej amunicji w obrębie Zatoki Pomorskiej, analogicznie w taki sposób jak to zrobiono na obszarze Zatoki Fińskiej?
50. W jaki sposób oceniono nieprzewidziane zdarzenia, takie jak np. rozszczelnienie czy wybuch gazociągu? Ryzyko jest "nieznaczne", ale istnieje. W związku z tym należy przewidzieć działania zapobiegawcze i naprawcze związane z niepożądanymi zdarzeniami (np. wyciek gazu) i degradacją środowiska?
51. Mamy do czynienia w zasadzie z czterema gazociągami podwodnymi w przypadku Nord Stream 1 i Nord Stream 2 i równocześnie z dwoma podmiotami, które zarządzają tymi rurociągami przez środek Bałtyku równoleżnikowo na długości 1200 kilometrów przechodzi linia gdzieś o długości (szerokości) trzech kilometrów, gdzie każdorazowo trzeba będzie uzgadniać z operatorem obu tych gazociągów sposób skrzyżowania z planowaną infrastrukturą podwodną np. Baltic Pipe? Jaki czasookres należy zakładać w celu uzgodnienia warunków krzyżowania?

Strona polska wnioskuję również o przedstawienie dokumentacji związanej z wzajemnym oddziaływaniem na siebie gazociągów Nord Stream 1 i Nord Stream 2, włącznie z informacją jakie analizy i oceny ryzyka zostały przeprowadzone, a także prezentację wyników tych badań. Szczególnie w zakresie ryzyk i zagrożeń związanych ze wzajemnym negatywnym oddziaływaniem gazociągów na siebie i otaczające środowisko?

Z wyrazami szacunku,

Paweł Pikus
zastępca dyrektora departamentu

110464.310369.212121

UPP - Urzędowe Poświadczenie Przedłożenia

Identyfikator Poświadczenia: ePUAP-UPP11991123

Adresat dokumentu, którego dotyczy poświadczenie

Nazwa adresata dokumentu: GENERALNA DYREKCJA OCHRONY ŚRODOWISKA

Identyfikator adresata: gdosgovpl

Rodzaj identyfikatora adresata: ePUAP-ID

Nadawca dokumentu, którego dotyczy poświadczenie

Nazwa nadawcy: Ministerstwo Energii

Identyfikator nadawcy: MEnergii

Rodzaj identyfikatora nadawcy: ePUAP-ID

Dane poświadczenia

Data doręczenia: 2017-06-28T16:29:45.726

Data wytworzenia poświadczenia: 2017-06-28T16:29:45.726

Identyfikator dokumentu, którego dotyczy poświadczenie: DOK16899160

Dane uzupełniające (opcjonalne)

Rodzaj informacji uzupełniającej: Źródło

Wartość informacji uzupełniającej: Poświadczenie wystawione przez platformę ePUAP

Rodzaj informacji uzupełniającej: Identyfikator ePUAP dokumentu

Wartość informacji uzupełniającej: 16899160

Rodzaj informacji uzupełniającej: Informacja

Wartość informacji uzupełniającej: Zgodnie z art 39¹ par. 1 k.p.a. pisma powiązane z przedłożonym dokumentem będą przesyłane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Rodzaj informacji uzupełniającej: Pouczenie

Wartość informacji uzupełniającej: Zgodnie z art 39¹ par. 1d k.p.a. istnieje możliwość rezygnacji z doręczania pism za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Dane dotyczące podpisu

Poświadczenie zostało podpisane - aby je zweryfikować należy użyć oprogramowania do weryfikacji podpisu

Lista podpisanych elementów (referencji):

referencja ID-3b9d6dc1-5c0e-11e7-8b42-005056881d74 :

referencja ID-3b9d94d0-5c0e-11e7-8b42-005056881d74 : e-koperta%20do%20wysy%C5%82ki.xml

referencja ID-3ba201a2-5c0e-11e7-8b42-005056881d74 : #ID-3ba201a0-5c0e-11e7-8b42-005056881d74